

Військовий інститут
Київського національного
університету ім. Т. Шевченка

Науково-дослідний інститут
публічної політики та соціальних наук

**ГАЛУЗЬ ВІЙСЬКОВОГО ПРАВА
У СУЧАСНИХ УМОВАХ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ**

Тези доповідей учасників
Науково-практичного онлайн-семінару

(м. Київ, 11 грудня 2020 року)

Київ
2020

УДК 344.1
Г12

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Науково-дослідного інституту публічної політики та соціальних наук
(протокол № 12 від 21 грудня 2020 року)

Галузь військового права у сучасних умовах
Г12 державотворення : тези доп. учасників Наук.-практ. онлайн-
сем. (Київ, 11 груд. 2020 р.). Київ: НДІ ППСН, 2020. 77 с.

Збірник містить матеріали, у яких висвітлено актуальні питань правового регулювання відносин у секторі безпеки та оборони, питань становлення і розвитку військового права та правового забезпечення сектору безпеки і оборони в Україні.

Видання розраховане на науковців, викладачів, аспірантів та студентів закладів вищої освіти, працівників правоохоронних органів, військовослужбовців.

УДК 344.1

Матеріали викладено в авторській редакції з незначними коректорськими правками. Відповідальність за точність поданих фактів, цитат, цифр і прізвищ несуть автори та їх наукові керівники. Деякі доповіді та повідомлення мають дискусійний характер, оскільки в них висловлюється особиста думка автора, яка не завжди збігається з поглядами членів редколегії. Електронна копія збірника безоплатно розміщується у відкритому доступі на сайті Науково-дослідного інституту публічної політики і соціальних наук (<https://pp-ss.pro>).

© Військовий інститут Київського національного університету ім. Т. Шевченка;
Науково-дослідний інститут публічної політики та соціальних наук, 2020.

ЗМІСТ

КАРЕЛІН В. В.

Щодо поняття правового режиму цивільно-військового співробітництва.....	5
---	---

КОРОПАТНІК І. М.

Проблеми функціонування системи військово-юридичної освіти в умовах карантинних обмежень в Україні.....	9
---	---

ШОПІНА І. М.

Розвиток військового права в Україні	13
--	----

КОТЛЯРЕНКО О. П.

Передумови створення військової поліції в Україні	19
---	----

ОНОПРІЄНКО С. Г.

Проблеми правового забезпечення протидії інформаційно-психологічним операціям.....	25
--	----

ОСТАПЕНКО І. О.

Проблеми застосування законодавства України про військові адміністративні правопорушення.....	29
---	----

САВИНЕЦЬ О. Ю.

Види комплектування збройних сил	33
--	----

ТАРАСОВ С. В.

Правові засади протидії корупції у військовій сфері	38
---	----

ЧЕРВЯКОВА О. В.

Компаративістський аналіз концепцій військового права: вітчизняний та закордонний досвід.....	43
---	----

ЧУДИК-БІЛОУСОВА Н. І.

Поняття та функції матеріальної відповідальності військовослужбовців в сучасних умовах.....	48
---	----

ДЕГТЯРЬОВ Д. О.

Питання вдосконалення громадського нагляду як форми демократичного цивільного контролю над силами оборони52

КАПІНУС О. Ю.

Теоретико-правова характеристика правового режиму військового майна56

СВІРІНА К. С.

Правове забезпечення функціонування Ізраїльської цивільної адміністрації.....62

ПРОКУДІН О. С.

Поняття та особливості тактичної підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань64

ШКІНДЮК В. І.

Проблеми взаємодії та координації у сфері правоохоронної діяльності на регіональному рівні68

ТАТАРИН Н. М.

Щодо генези нормативно-правового регулювання діяльності з організації та планування розслідування кримінальних правопорушень.....72

ЩОДО ПОНЯТТЯ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Владислав Володимирович КАРЕЛІН,

доктор юридичних наук, науковий співробітник

науково-дослідного відділу проблем

педагогіки у військовій сфері науково-дослідного

управління військово-гуманітарних досліджень

науково-дослідного центру Військового

інституту Київського національного

університету ім. Тараса Шевченка

Питання здійснення правового режиму цивільно-військового співробітництва є актуальними у наш час, оскільки саме воно багато в чому визначає ефективність діяльності Збройних Сил України і як наслідок – мир та порядок у державі. Це, на нашу думку, зумовлює необхідність розгляду цього питання більш глибоко.

Дослідження проблеми правового режиму цивільно-військового співробітництва є однією із малодосліджених проблем в науці адміністративного права. Розуміння проблематики цього питання, а також недосконалість законодавства і правозастосовної практики, необхідність приведення їх у відповідність до міжнародних стандартів, підвищення ефективності дії вже існуючих правових норм і правових інститутів держави; формування позитивної правової свідомості та правомірної поведінки як військовослужбовців, так і цивільного населення вказують на своєчасність дослідження цього питання.

Як видається, досліджуючи поняття «правий режим цивільно-військового співробітництва», необхідно розпочати з розкриття підходів до розуміння таких базових понять, як «режим» та «правовий режим».

Термін «режим» є первинним для визначення усіх інших понять і категорій, оскільки саме він зумовлює зміст і значення всіх інших

категорій режимів. А тому насамперед потрібно визначити, що означає зазначена вище категорія. Термін «режим» має своїм корінням французьке слово «régime» та латинське «regimen» у значенні: 1) державний устрій, форма правління; 2) точно встановлений розпорядок життя, праці, відпочинку; 3) система заходів, правил, запроваджуваних для досягнення певної мети; 4) певні умови, необхідні для забезпечення роботи, функціонування, існування чого-небудь [1, с. 576].

Ряд вчених (зокрема, Т. П. Мінка) визначають правовий режим через його розуміння як певного зовнішнього вияву чи правової форми відповідного регулювання відносин у тій або іншій сфері життєдіяльності держави та суспільства. Фактично, мова йде про відбиття правовим режимом правовідносин у їх динаміці, що забезпечується через зміну і перетворення всіх існуючих елементів, які входять до змісту правового регулювання: це і норми права та акти, що мають забезпечити їх практичну реалізацію, так і наявний стан правосвідомості, правової культури, наявних у правовідносинах принципів тощо. Саме ці елементи й повинні забезпечити досягнення цілей і завдань. Що постають перед регулюванням відповідних відносин [2, с. 123-127].

Інші вчені (М. І. Матузов і О. М. Малько) виходять з пропозицією визначати правовий режим як специфічний порядок, за яким відбувається правове регулювання. Вони вбачають специфіку правового режиму також і в тому, що він проявляється у поєднанні чітких юридичних засобів, за допомогою яких забезпечується необхідне соціальне становище в державі, належна сприятлива обстановка для існування певного типу правовідносин або несприятливі наслідки, що мають на меті забезпечення задоволення інтересів учасників відносин. Фахівці звертають увагу на наближеність поняття «правовий режим» в структурі правових категорій до поняття «правовий стан», «правове становище», «правовий статус». М. І. Матузов і О. М. Малько наголошують, що правовий режим повинен упорядковувати соціальні процеси та дії,

що відбуваються в суспільстві; до того ж він по суті сам є певним соціальним станом [3, с. 16-17].

На думку Е. Ф. Шамсумової, поняття «правовий режим» являє собою особливий порядок законодавчого врегулювання діяльності, дій, поведінки фізичних та юридичних осіб у різних сферах суспільних відносин або певних об'єктів. Цей порядок повинен встановлювати механізм забезпечення фактичної реалізації стимулювання, нормативів, гарантій, заборон, зобов'язань, обмежень. Водночас увага має приділятися компетентному виконанню всіх норм, які визначають перелічені елементи правового режиму, застосування заходів примусу та притягнення винних до відповідальності [4, с. 72].

Заслуговує на увагу точка зору, за якою під терміном «правовий режим» розуміється певна сукупність правових актів та організаційно-технічних заходів, що у своїй єдності утворюють специфічний правовий інститут, що характеризується наявністю організаційних та юридичних складових, та відноситься до відповідної сфери безпеки [5, с. 84].

Таким чином, підводячи проміжний підсумок аналізу наявних нині наукових підходів щодо розуміння правових режимів, можемо стверджувати, що, незважаючи на певні відмінності у визначеннях, вчені сходяться у думці, що будь-який правовий режим – це певний порядок регулювання, що має в своєму змісті комплекс правових засобів, за допомогою яких і забезпечується необхідне соціально-правове становище суб'єктів або об'єктів права. Водночас і сам по собі правовий режим виступає інструментом правового регулювання, з огляду на що правові режими взагалі та галузеві правові режими зокрема – це проблемні утворення, доцільність і потреба вивчення яких не викликає сумнівів.

Під правовим режимом цивільно-військового співробітництва розуміється самостійний, законодавчо визначений, комплексний правовий інститут, який складається із комплексу заходів діяльності центрів цивільно-військового співробітництва Збройних Сил України, інших військових формувань, державних та

правоохоронних органів, утворених відповідно до законів України по координації та взаємодії з органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями, організаціями та громадянами у районах дислокації військових частин та підрозділів Збройних Сил України з метою формування позитивної громадської думки і забезпечення сприятливих умов для виконання Збройними Силами України покладених на них завдань та функцій шляхом надання допомоги цивільному населенню у вирішенні проблемних питань життєдіяльності з використанням військових та невійськових сил та засобів.

Список використаних джерел:

1. Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. Київ: Гол. ред. УРЕ, 1974. С.576
2. Мінка Т. П. Онтологічна характеристика правового режиму. *Право і суспільство*. 2012. № 3. С. 123–127.
3. Матузов Н. И., Малько А. В. Правовые режимы: вопросы теории и практики. *Правоведение*. 1996. № 1. С. 16–17.
4. Шамсумова Э. Ф. Правовые режимы (теоретический аспект): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Урал. юрид. ин-т МВД России. Екатеринбург, 2001. С.72.
5. Розанов И. С. Административно-правовые режимы по законодательству РФ, их назначение и структура. *Гос. и право*. 1996. № 9. С. 84.

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ВІЙСЬКОВО-ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ КАРАНТИННИХ ОБМЕЖЕНЬ В УКРАЇНІ

Ігор Михайлович КОРОПАТНІК,

*доктор юридичних наук, доцент, начальник
кафедри правового забезпечення Військового
інституту Київського національного
університету ім. Тараса Шевченка*

Військова освіта в Україні на сьогоднішній момент частково інтегрована в систему вищої освіти держави. Сам принцип інтегрованої підготовки з одного боку забезпечує своєчасне корегування освітніх програм підготовки військових фахівців у відповідності до тенденцій розвитку юридичної освіти, з іншого – є елементом контролю якості військово-юридичної освіти.

З огляду на те, що сектор безпеки і оборони є більш стійкий за своєю природою ніж решта інституцій держави, то ситуація з розповсюдженням коронавірусу COVID-19 вплинула в різній мірі на систему вищої освіти і систему військової освіти, яка є структурним елементом сектору безпеки і оборони.

Нерівномірність впливу ситуації на елементи системи підготовки військових фахівців (в даному випадку розглядаємо підготовку військових юристів) в деякій мірі розбалансувала сталу систему, відпрацьовану до оголошення карантинних обмежень.

Як відомо, система підготовки військових фахівців є у визначеній мірі закритою, навчальний процес в аудиторіях вищих військових навчальних закладів не зупинявся, переходу на дистанційне навчання в частині військової складової не відбулося. Таким чином на цей структурний елемент ситуація з COVID-19 не вплинула так як це відбулося з системою вищої освіти.

Відомості щодо підготовки фахівців для Збройних Сил України та інших військових формувань відносяться до п. 2.7 Переліку

службової інформації, що є власністю держави у галузі освіти і науки України, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 18.03.2015 № 319, розділ 2 «Сфера оборони, економіки, освіти і державної безпеки» [1], а відтак – освітні компоненти відповідних навчальних програм не можуть бути опубліковані у відкритих засобах масової інформації. Таким чином освітні платформи ВВНЗ не є відкритими, що викликає певні технічні складнощі при функціонуванні платформ на одній апаратній базі, що знову ж таки обумовлено заходами кіберзахисту, що проводяться в інтересах збереження непублічної інформації.

Функціонування закритих комунікаційних мереж, що надає змогу використовувати інформацію з обмеженим доступом для підготовки фахівців не передбачає сумісності з іншими.

Наступна проблема, яка вплинула на підготовку це зменшення методичної допомоги з боку західних партнерів і це пов'язано з суто об'єктивними причинами – COVID-19 закрити кордони та обмежив пересування між державами. Нажаль Україна не є членом НАТО, тому можливості дистанційної освіти у військовій сфері пов'язані з обмеженнями організаційного та функціонального характеру. На підтвердження цього можемо навести приклад платформи NATO e-Learning [2], де щоб зареєструватися необхідно мати офіційний електронний лист від військовослужбовців НАТО, уряду чи НАТО. Якщо ви не маєте військової чи офіційної урядової електронної адреси, то необхідно мати спонсора від члена НАТО або командної структури НАТО, щоб підтвердити можливість навчання в інтересах НАТО.

Цікавим досвідом інтегрованої освіти було формування колективної ідеї при навчанні в сумісних групах. При цьому підготовка складається з професійної та цивільної складової. Цивільна складова модерується цивільним сектором, і через неї суспільство намагається сформулювати світогляд майбутнього офіцера, який відповідав би позиції більшості суспільства і громадськості. Таким чином, взаємодія військового та громадянського сектору відбувається при підготовці офіцерських кадрів на двох рівнях. По-

перше, на рівні формування програм підготовки при визначенні балансу загальноосвітніх та військово-спеціальних дисциплін, а також при сумісному навчанні цивільних студентів та курсантів при інтегрованій системі підготовки [3, с. 334]

При позитивній тенденції – змиття кордонів між соціальними та професійними групами ми її втрачаємо – знову обмежене коло спілкування викликає елементи професійної деформації, обособлювання колективів (групи навчання навіть в навчальному закладі не більш ніж 20 осіб).

В той же час у сучасних умовах є ряд негативних аспектів, що впливають на підготовку військових фахівців в умовах карантинних обмежень, зокрема відміна практик в органах військового управління, судах, прокуратурах – не завжди є доступ до всіх справ і процесів, а також існує заборона на використання Wi-Fi.

Впровадження дистанційного навчання у систему військової освіти, на нашу думку сприятиме залученню більшої кількості учасників як до здобуття та постійного вдосконалення професійної військової освіти так і для її забезпечення, шляхом залучення фахівців з різних закладів вищої освіти та з інших держав; більш оперативному реагуванню на зміни, які відбуваються в сучасному суспільстві та освіті; наданню якісно нових освітніх послуг за рахунок доступу до інформаційних ресурсів.

Також в системі військово-юридичної освіти, враховуючи специфіку професії юриста, а особливо юриста військового – переведення на дистанційне навчання можливе лише в частині предметів загально-обов'язкової складової та тих, що не передбачають в своїх програмах набуття практичних та комунікативних навичок які не можуть бути сформовані лише в віртуальному середовищі.

Наявність різноманітних ресурсів на теренах Інтернет зумовлює необхідність формування у тих, хто навчається, культури інформаційної безпеки та приведення траєкторії навчання у відповідності до визначених освітніми програмами потреб,

уникаючи розпорошення уваги з одночасним обмеженням впливу деструктивних джерел на свідомість здобувачів вищої освіти.

В подальшому вважаємо за необхідне сконцентрувати увагу на удосконаленні методології розробки тренінгових програм та навчальних курсів в межах акредитованих програм з урахуванням застережень щодо наявних ризиків при застосуванні дистанційного навчання.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Переліку службової інформації, що є власністю держави у галузі освіти і науки України: Наказ Міністерства освіти і науки України від 18.03.2015. № 319. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0319729-15>
2. NATO e-Learning. URL: <https://jatl.act.nato.int/>
3. Коропатнік І.М. Взаємодія громадянського суспільства і Збройних Сил України: адміністративно-правові засади: монографія. Київ «МП Леся», 2016. 412 с.

РОЗВИТОК ВІЙСЬКОВОГО ПРАВА В УКРАЇНІ

Ірина Миколаївна ШОПІНА,

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративно-правових
дисциплін Львівського державного
університету внутрішніх справ
<https://orcid.org/0000-0003-3334-7548>*

Перше відоме європейське визначення військового права і пояснення причин його виникнення належить уродженцю Кременчуцького району Полтавської області, випускнику Києво-Могилянської академії Я. П. Козельському. У 1768 році у своїй праці «Філософічні пропозиції, створені надворним радником і правлячого Сенату секретарем» Я. П. Козельський пише: «Військове право вигадано спеціально для виправдання жорстокостей війни. Насправді поняття військового права є не що інше, як нелюдське бажання, поєднане з могутністю і силою, щоб завдавати своєму ближньому всіляку шкоду, і навіть саму смерть, без страху покарання» [1].

Таке негативне відношення до можливості і необхідності регулювання військово-правових відносин почасти пояснювалося впливом на Козельського ідей Жан-Жака Руссо. Однак не слід забувати, що у тому 1768 році, коли вийшла вказана книга, українські землі захлеснула коліївщина. За результатами повстання без суду та слідства, поза правовим полем, було страчено більше 30 тисяч осіб, частина з яких не брала жодної участі у бойових діях. Отже, саме життя постійно підтверджувало актуальність та доцільність створення і закріплення правових норм, покликаних регулювати військово-правові та пов'язані з ними відносини, оскільки це дає змогу зменшити фізичну та матеріальну шкоду, що спричиняється як цивільному населенню, так і військовослужбовцям.

Новий імпульс для розвитку доктрини військового права був пов'язаний зі спробами на рубежі XIX і XX століть, продовженими після першої та другої світових війн на міжнародному рівні убезпечити комбатантів, некомбатантів та цивільне населення від жорсткого поводження, страждань, шкоди їх життю та здоров'ю, якої можна було б запобігти. У цей період приймається низка правових документів, серед яких Женевські та Гаазькі конвенції. Втім, вказані правові документи у першу чергу є актами міжнародного законодавства, джерелами міжнародного гуманітарного права. Внутрішнє ж законодавство багатьох держав переважно не відрізнялося високим рівнем імплементації вказаних положень в аспекті впровадження їх у системи військового управління, навчання та виховання військовослужбовців.

Нова парадигма військового права починає формуватися наприкінці 50-х років минулого століття. У 1957 році виходить робота американського політолога Самуеля Філіпса Гантінгтона «Солдат і держава: Теорія і політика військово-цивільних відносин» (1957), яка була сприйнята досить неоднозначно після її публікації, але нині розглядається як найбільш впливова книга у сфері американських військово-цивільних відносин. Саме у роботах Гантінгтона на науковій основі формулюються два важливі постулати функціонування збройних сил у сучасній демократичній цивілізованій державі – наявність цивільного контролю за діяльністю військових і розмежування політичної і військової компетенції [2]. Відповідно, реалізація цих положень може здійснюватися виключно у правовому полі.

У 2000 році за ініціативою уряду Швейцарії було утворено Женевський центр демократичного контролю над збройними силами, фонд, мета якого полягає у покращенні урядування у секторі безпеки шляхом проведення реформ. Женевський центр нині є однією з найбільш потужних установ, під патронатом якої вчені із десятків держав здійснюють наукові дослідження у сфері військового права. Так, протягом 2017-2020 років Центром було видано дослідження: «Основи канадської етики оборони», «Баланс

відкритості і конфіденційності в оборонному секторі», «Управління ризиками корупції і шахрайства в оборонному секторі» та ін. [3].

Розвиток наукових досліджень з військового права у західних державах відбувався одночасно з активною розбудовою системи військового законодавства. Формується новий дискурс відносин між армією і громадянином, в якому військовослужбовець постає не як агресивна фігура, метою активності якої є спричинення шкоди життю, здоров'ю та майну цивільного населення, а перш за все як миротворець, основною метою якого є захист людини, громадянського суспільства, демократичних цінностей. Найбільш показовим є втілення означених принципів у правових документах НАТО, зокрема, у Політиці НАТО із захисту цивільного населення, прийнятій на Варшавському саміті 2016 року.

За часів СРСР, до складу якого було примусово включено й українські землі, розвитку військового права приділялося багато уваги з боку керівництва держави. 17 червня 1936 року постановою Центрального Виконавчого Комітету СРСР на базі Всесоюзної правової академії було створено Військово-юридичний факультет Робочо-селянської Червоної армії. У межах навчальної та наукової роботи факультету досить успішно вирішувалися питання підготовки військових юристів та нормопроектної роботи, спрямованої на формування системи військового законодавства. 5 листопада 1939 року постановою Ради Народних Комісарів СРСР № 47 на базі Військово-юридичного факультету було створено Військово-юридичну академію Робочо-селянської Червоної армії. За період з 1945 по 1955 рр. в спеціалізованих вчених радах Академії було захищено більше 40 докторських та кандидатських дисертаційних робіт, присвячених різноманітним аспектам військового права [4, с. 145-146].

Однак у середині 50-х років минулого століття, у період, коли було зроблено спробу подолання наслідків пануючого кілька десятиліть державного терору, з ідеологічних мотивів розвиток військового права почав гальмуватися. Причини цього пояснювали тим, що на військовослужбовців і всю систему військової служби

поширювалась дія тих самих норм права, що й на інших громадян та інші сфери суспільних відносин. У період з 1956 по 1974 роки відбувається стагнація науки військового права. Новий етап її розвитку розпочинається у серпні 1974 року, коли було утворено Військовий інститут Міністерства оборони СРСР. У 1981 році відбувається інституалізація військового права: номенклатуру спеціальностей наукових працівників було доповнено спеціальністю «20.02.03 – військове право; військові проблеми міжнародного права» (з грифом «для службового користування») [5, с. 218].

Після набуття нашою державою незалежності, відповідно до постанови президії ВАК України від 13 травня 1993 р. №1/9, а згодом – наказу Вищої атестаційної комісії України від 13 березня 1997 р. № 86, спеціальність «військове право» входила до переліку спеціальностей наукових працівників. Однак п. 2 наказу Вищої атестаційної комісії України від 28 листопада 2000 р. №586 її було вилючено з вказаного переліку [4, с. 219].

Наслідками руйнування системи військового права стала втрата наукових шкіл, методологічних підходів, зростання правового нігілізму у Збройних Силах України.

У Російській Федерації спеціальність «20.02.03 – Военное право; военные проблемы международного права» не втрачала свого статусу, а за період з 1991 по 2010 рік за нею було захищено 405 докторських і кандидатських дисертацій, в яких розглянуто надзвичайно широкий спектр проблем, що сприяло отриманню Збройними Силами РФ теоретико-методологічного підґрунтя для підвищення своєї боєздатності [4, с. 146].

Отже, розвиток військового права України має свої особливості. На відміну від західних держав та Російської Федерації, в яких цим питанням приділялося надзвичайно багато уваги, включаючи достатній рівень фінансування, в Україні до 2014 року відношення до військового права з боку держави почасти нагадувало відношення до кібернетики і генетики у радянські часи. Це не могло не вплинути на якість правового регулювання: військове законодавство містить велику кількість прогалин та суперечностей. Так, Закон України

«Про Збройні Сили України» містить всього 18 статей, в яких визначено лише окремі аспекти функціонування цього військового формування. Для порівняння: Закон України «Про Національну поліцію» містить 105 статей, «Про прокуратуру» - 94 статті. Так, на жаль, у Законі України «Про Збройні Сили України» навіть не знайшлося місця для визначення їх функцій щодо захисту громадян України – у ч.1 статті 1 цього правового акту закріплено, що Збройні Сили України - це військове формування, на яке відповідно до Конституції України покладаються оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності.

Затвердження наказом Міністерства освіти і науки України від 28 грудня 2018 року № 1477 Примірною переліку та опису предметних напрямів досліджень в межах спеціальності 081 «Право», яким запроваджено предметний напрям досліджень 2.13 «Право національної безпеки; військове право», ознаменувало собою новий етап розвитку військово-правових досліджень.

Для будь-якої галузі права найголовнішим є наявність міцного теоретико-методологічного підґрунтя, базуючись на якому, можливо удосконалення правових інститутів цієї галузі, напрацювання термінологічного апарату, підготовка пропозицій щодо змін до законодавства. Говорячи про військове право, слід зазначити, що наріжними каменями його побудови є щонайменше три наукові школи - Хмельницька, Київська та Харківська, представники яких зробили значний внесок у формування його понятійного та методологічного апарату [6, с. 187-188]. Невід'ємним атрибутом кожної галузі права є підручники та навчальні посібники, в яких відображено структуру та зміст відповідних суспільних відносин. Кафедрою правового забезпечення Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка і кафедрою правового забезпечення Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського у 2019 році було видано два підручники «Військове право» і «Військове право України», побудовані у відповідності з визначеним наказом Міністерства освіти і науки України від 28 грудня 2018 року № 1477

Примірним переліком та описом предметних напрямів досліджень в межах спеціальності 081 «Право». У теперішній час триває активна робота, пов'язана з підготовкою підручників та навчальних посібників на основі стандартів НАТО АJP-9, що є наслідком плідного та активного співробітництва кафедри з представниками канадської, хорватської, американської місій НАТО, представниками військової поліції Польщі, Литви, Канади та інших держав.

Отже, військове право сьогодні активно розвивається і як галузь права, і як наука, і як навчальна дисципліна. Основними векторами його розвитку є створення правового механізму демократичного цивільного контролю над Силами оборони, впровадження стандартів та інших керівних документів НАТО, легітимація захисту Збройними Силами України цивільного населення, підготовка пропозицій щодо змін і доповнень до актів військового законодавства. Хотілося б сподіватися, що високий темп розвитку військово-правових наукових досліджень буде зберігатися, і, головне їх результати будуть знаходити своє втілення у законотворчій діяльності.

Список використаних джерел:

1. Козельский Я. П. Философические предложения, сочиненные надворным советником. Москва: ЛКИ, 2009. 2012 с.
2. Huntington S. P. The Soldier and the State: The Theory and Politics of Civil-Military Relations. Harvard: Harvard University Press, 1957. 560 p.
3. Geneva Centre for Security Sector Governance. Publications. URL: <https://securitysectorintegrity.com/publication/>
4. Шопіна І. М., Гущин О. О. Актуальні проблеми сучасного стану розвитку воєнного (військового) права як науки і навчальної дисципліни. *Форум права*. 2017. № 2. С. 144–148. URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/FP_index.htm_2017_2_24.pdf
5. Коропатнік І. М. Взаємодія громадянського суспільства і Збройних Сил України: адміністративно-правові засади: монографія. Київ «МП Леся», 2016. 412 с.
6. Шопіна І., Білоусов Ю. Наукові школи військового права. *Освіта і наука у сфері національної безпеки: проблеми та пріоритети розвитку* : збірник матеріалів III міжнародної науково-практичної конференції (14 червня 2019 р., м. Острог). С. 187-190.

ПЕРЕДУМОВИ СТВОРЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ПОЛІЦІЇ В УКРАЇНІ

Олександр Петрович КОТЛЯРЕНКО,

*кандидат юридичних наук, начальник науково-
дослідного відділу проблем військового
законодавства центру воєнно-стратегічних
досліджень Національного університету оборони
України імені Івана Черняхівського*

Процес пошуку оптимальної моделі військово-поліцейської системи йде безперервно у всіх країнах світу незалежно від обраної ними форми державного устрою, правління і політичного режиму, з метою пристосування її до нових умов. Поліцейська система будь-якої держави виникає і розвивається під впливом великої кількості чинників у конкретних історичних умовах окремо взятої країни, а відтак, незважаючи на загальні закономірності й принципи організації та функціонування, є суто індивідуальною і має як свої переваги, так і недоліки. Тому для передбачення можливих помилок і недопущення їх повторення, важливим є ретроспективний погляд на зародження в Україні самої ідеї створення військової поліції.

Відтак, на законодавчому рівні ідея створення військової міліції (поліції) уперше була закріплена у постанові Верховної Ради України від 26 січня 1993 року № 2931-XII «Про стан виконання законів і постанов Верховної Ради України з питань правопорядку і заходи щодо посилення боротьби із злочинністю». У преамбулі постанови зазначено, що її прийняття спричинило надзвичайне загострення криміногенної обстановки та потреба рішучої активізації боротьби із злочинністю. Одним із пунктів постанови, Кабінету Міністрів України було доручено підготувати і подати на розгляд Верховної Ради України проект Закону «Про військову міліцію в складі Збройних Сил України».

За результатами його розгляду, була прийнята постанова Президії Верховної Ради України від 15 листопада 1993 року № 3587-XII «Про проект Закону про військову міліцію в складі Збройних Сил України», згідно якої цей законопроект повернуто Кабінету Міністрів України для доопрацювання. Примітно, що подання готувалось представниками двох комісій: 1) у питаннях законодавства і законності; 2) з питань оборони і державної безпеки. Зазначене підтверджує, що питання створення військової міліції (поліції) як на той час, так і тепер, перебуває на стику предметів відання двох комісій (комітетів) Верховної Ради України, що через конкуренцію між ними ускладнює його прийняття.

Основні зауваження комісій полягали у наступному: а) слід концептуально визначитись щодо статусу цього органу, основних його функцій, повноважень, підпорядкованості; б) передбачити створення військової міліції як єдиного органу для правового забезпечення Збройних Сил України (ЗСУ) та інших військових формувань, а не лише ЗСУ; в) з метою уникнення залежності військової міліції від командування ЗСУ, розглянути питання про її створення при МВС, що сприятиме тісній взаємодії з підрозділами МВС і ГПУ, дозволить зосередити сили та засоби боротьби із злочинністю серед військовослужбовців; г) такий підхід відповідає загальнодержавній концепції щодо створення інших військових правоохоронних органів, зокрема військові суди, військова прокуратура, військова контррозвідка є структурними підрозділами відповідно Верховного Суду, ГПУ та СБУ; д) всупереч вимогам КПК військовій міліції не надається право проведення слідства у справах про злочини, скоєні військовослужбовцями; е) положення щодо здійснення контролю з боку Міністерства оборони України (МОУ) за діяльністю військової міліції суперечить вимогам Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність».

Відзначимо позицію МОУ на вказані зауваження і пропозиції: а) погодилось із можливістю створення військової міліції як єдиного органу для правового забезпечення всіх військових формувань; б) заперечило залежність військової міліції від командування ЗСУ;

в) не підтримало створення військової міліції при МВС, через невідповідність такого підходу міжнародному досвіду; д) не включення до законопроекту норм про надання військовій міліції функції слідства пояснили відсутністю в МОУ фахівців з вищою юридичною освітою. Водночас МОУ звернуло увагу, що створення військової міліції у складі МВС не потребує прийняття окремого закону про військову міліцію, адже для цього необхідно лише внести зміни до Закону України «Про міліцію».

Маємо відмітити, що теперішня криміногенна обстановка в державі повністю перекликається із обстановкою двадцяти семирічної давнини, що підтверджують резонансні вбивства громадян серед білого дня, у тому числі, серія останніх зухвалих розстрілів і підриви автомобілів представників вітчизняних спеціальних служб (О. І. Хараберюш, Ю. В. Возний, М. М. Шаповал). Тому приходить констатувати, що через триваючий збройний конфлікт ситуація із ростом злочинності в державі, в тому числі у ЗСУ, лише ускладнюється. Отже чинники та мета створення військової поліції принципово не змінилися, й нині є співзвучними із закріпленими у преамбулі згаданої постанови Верховної Ради України 1993 року – *надзвичайне загострення криміногенної обстановки та активізація боротьби із злочинністю*.

Водночас, перелічені вище зауваження і пропозиції до проекту закону також не втратили своєї актуальності та переважна більшість їх є визначальними, тому, на нашу думку, мають бути детально вивчені й використані під час формування правових засад сучасної моделі військової поліції.

Нагадаємо, що в державі прийнято низку стратегічних рішень щодо створення військової поліції. Зокрема, Стратегія національної безпеки України, Стратегічний оборонний бюлетень України, Програма діяльності Кабінету Міністрів України, Державна програма розвитку Збройних Сил України на період до 2020 року, Указ Президента України «Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави» від 08.11.2019 №837. Також про

необхідність створення військової поліції неодноразово публічно заявляли державні діячі.

Принагідно відзначимо, що уже понад дванадцять років залишаються невиконані вимоги Концепції реформування кримінальної юстиції України, в частині що стосуються перетворення Військової служби правопорядку у військову поліцію, яка мала б здійснювати досудове розслідування військових злочинів. Концепцією передбачено, що у результаті реформування створюються такі органи досудового розслідування: 1) національна поліція; 2) фінансова поліція; 3) військова поліція; 4) СБУ; 5) антикорупційний орган.

Натомість на теперішній час досудове розслідування здійснюють: 1) НП; 2) СБУ; 3) орган, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства; 4) ДБР; 5) НАБУ. Як бачимо із п'яти передбачених Концепцією органів досудового розслідування, відсутній лише один – військова поліція, натомість утворено ДБР, наявність якого Концепція взагалі не передбачала. Тому, без будь-якого сумніву, необхідно максимально прискорити виконання вимог Концепції щодо утворення військової поліції.

У цьому контексті варто згадати слова колишнього начальника Військової служби правопорядку генерал-лейтенанта запасу Ф. Ф. Макавчука, який у «золоту» для ВСП епоху (2008 рік) коментуючи прийняття Концепції зазначив: «на сьогодні процес формування і становлення ВСП, як правоохоронного органу, вже завершився, але сучасні умови роботи в сфері збереження законності потребують нової структури правопорядку у військах, яка б більшою мірою відповідала стандартам розвинутих країн світу. Таким кроком є Концепція реформування кримінальної юстиції України, відповідно до якої ВСП має бути перетворена у військову поліцію. Нова модель ВСП значно відрізнятиметься від тієї, яку маємо сьогодні. Різницю складатиме не тільки нова назва, а й значне розширення переліку завдань і сфери впливу. А це черговий крок до моделі війська європейського зразка, якого ми так прагнемо досягти» [1, с. 44].

Підкреслимо один важливий момент: у словосполученні «військова поліція» ключовим є саме слово «поліція». Тобто це структура, яка наділена повноваженнями на здійснення досудового розслідування та ОРД – тільки займається вона цією роботою лише в рамках Збройних сил.

Серед повноважень військово-поліцейських підрозділів найгострішим є питання, яке стосується здійснення досудового розслідування та ОРД. Дискусія з цього приводу є відкритою і такою, що має як прихильників законодавчого визначення зазначених функцій, так і категоричне неприйняття самої ідеї. Аргументом на користь надання військово-поліцейському інституту усього комплексу функцій правоохоронного органу є вимога системності у забезпеченні військового правопорядку, а, відтак, найбільш ефективного вирішення питань запобігання та протидії правопорушенням серед військовослужбовців. Опоненти такого інституціонально-функціонального рішення не враховують основного аргументу – високий рівень правопорядку, військової дисципліни є необхідною умовою забезпечення воєнної безпеки. Адже правопорядок і висока дисципліна у ЗСУ – запорука їх боєздатності [2, с. 151].

За всіх організаційних нюансів варто не забувати – час спливає. Збройний конфлікт продовжується, і це ставить перед військово-правоохоронною системою нові, не відомі досі завдання, серед яких оцінка дій командира на полі бою – не найскладніше питання.

І саме за умов системного аналізу накопиченого вітчизняного і зарубіжного досвіду в середовищі військових юристів, ідея створення військової поліції може стати не тільки змістовно наповненим пріоритетом оборонної реформи, а й визначальним стрижнем розвитку складових сил оборони відповідно до євроатлантичних норм і критеріїв членства в НАТО, необхідних для адекватного реагування на загрози національній безпеці у воєнній сфері.

Таким чином, в умовах провокування силового сценарію та дестабілізації ситуації в державі, загострення криміногенної

обстановки, а також враховуючи триваючу операцію Об'єднаних сил, вважаємо що вкрай необхідно створити за європейською моделлю потужну військову поліцію, яка охопить усі напрями правоохоронної діяльності та здійснюватиме досудове розслідування, оперативно-розшукову діяльність, протидію корупції та тероризму для належного забезпечення законності і правопорядку у Збройних Силах України.

Список використаних джерел:

1. Макавчук Ф.Ф. ВСП – гарант правопорядку. *Атлантична панорама*. 2008. № 5 (18). С. 42–44.
2. Правові основи воєнної безпеки України: монографія / Є. Л. Стрельцов, С. Т. Полтораки, Ю. В. Аллеров, О. В. Кривенко, П. П. Богуцький. Львів: НАВС, 2016. 188 с.

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИМ ОПЕРАЦІЯМ

Станіслав Григорович ОНОПРІЄНКО,
*кандидат юридичних наук, викладач кафедри
правового забезпечення Військового інституту
Київського національного університету
ім. Тараса Шевченка
<https://orcid.org/0000-0002-5524-1798>*

Особливістю сучасного етапу розвитку нашої держави є наявність жорсткого протистояння в інформаційній сфері, яке обумовлено використанням для дестабілізації обстановки в країні широкого арсеналу інформаційних методів та засобів. Для того, щоб належними чином протистояти цим негативним впливам, необхідним є вироблення національної стратегії інформаційної безпеки, яка б враховувала особливості актуальної політичної ситуації та можливості новітніх інформаційно-психологічних методів впливу на свідомість громадян нашої держави. Складовою такої стратегії має бути система засобів протидії спеціальним інформаційним операціям, сутність та особливості якої ще недостатньо висвітлені у наукових працях та не знайшли свого закріплення у правових актах.

А. Г. Боброва, розглядаючи феномен нетрадиційного політичного насилля, визначає, що основними його формами є, по-перше, символічне насилля, яке розуміється як здатність тих, хто знаходиться при владі, нав'язати певне світобачення, впровадити певний світогляд, цінності чи норми у свідомість людей, по-друге, війни гуманітарних технологій, що охоплюють інформаційні, психологічні та консцієнтальні війни, основними особливостями яких є використання сучасних інформаційних технологій та ведення бойових дій без фізичної участі людини. При цьому головним об'єктом консцієнтальних війн є здатність людської свідомості до

вільної самоідентифікації, тобто віднесення себе до певної політичної спільності, що дозволило автору обґрунтувати, що за формою консцієнтальна війна є психологічною, за змістом – цивілізаційною, за засобами – інформаційною [1, с. 55].

Відповідно до керівних документів Північноатлантичного Альянсу, схвалених 1999 року, інформаційні операції визначаються як дії, що починаються з метою вплинути на прийняття рішень щодо підтримки політичних і військових цілей шляхом впливу на інформацію, інформаційні процеси і системи управління противника при одночасному захисті власної інформації та інформаційних систем. В стратегічній концепції Альянсу велика увага приділяється загрозам у інформаційній сфері. Зокрема, в частині II «Стратегічні перспективи. Проблеми та ризики у сфері безпеки» підкреслено, що противники можуть спробувати використати зростаючу залежність Альянсу від інформаційних систем шляхом проведення інформаційних операцій, які мають на меті зруйнувати ці системи. У частині IV «Рекомендації щодо сил Альянсу. Стратегія застосування збройних сил Альянсу» зазначено, що для комплексного розвитку цього потенціалу, спроможного забезпечити проведення багатонаціональних операцій, необхідно досягти інформаційної переваги [2, с. 111-121].

Вважається, що спеціальні інформаційні операції проводяться за приблизно однаковою схемою: попередній етап, на якому відбувається планування операції, зокрема визначення доцільності її проведення, цілей, завдань, сил і засобів, цільової аудиторії впливу, прийомів і методів впливу й та ін.; вибір або створення так званого інформаційного приводу, під яким розуміється подія (або «псевдоподія»), якою можна скористатися для пропагандистської кампанії або інформаційної операції. Вибір інформаційного приводу становить окрему проблему, що докладно розглянута в спеціальній літературі; «розкручування» інформаційного приводу полягає у використанні інформаційного приводу заради досягнення цілей операції, тобто для посилення, формування або руйнування певних психічних стереотипів і установок; вихід зі спеціальної

інформаційної операції або етап закріплення [3]. Найважливіше завдання цього етапу – забезпечення плавного завершення інформаційної операції після досягнення поставлених цілей або через форс-мажорні обставини [4, с. 89-92].

Для об'єкта, на який спрямована спеціальна інформаційна операція, мають настати або ж утворитися загрози чи небезпеки виникнення негативних наслідків. Отже, такий вплив на об'єкт за своєю суттю є також негативним. Вплив, як такий, застосовується як до окремої особи чи групи осіб, так і на все суспільство в цілому або певний його соціальний прошарок. Звідси, в контексті інформаційної війни, спеціальна інформаційна операція проводиться, як правило, спеціальними органами іноземних держав чи транснаціональних структур (останніми роками навіть приватних осіб зі світовим рівнем авторитету, капіталу, потреб та інтересів), які уповноважені суб'єктом інформаційної війни здійснювати подібну діяльність. Тобто – це спеціальні служби, насамперед розвідувальні, котрі застосовуються для досягнення загальної політичної мети шляхом реалізації оперативних завдань [5].

Успішність протидії інформаційно-психологічним операціям противника в Україні у сучасних умовах є недостатньо високою внаслідок низки причин як суб'єктивного, так і об'єктивного характеру [6]. Як справедливо вказується у теоретичних джерелах, нині значно зросла поліваріантність поведінки військовослужбовців, значно збільшилася кількість факторів, у тому числі невійськового характеру, які беруться до уваги під час прийняття рішень як на стратегічному, так і на тактичному рівні, суттєво відрізняється інформаційне навантаження командирів військ (сил) під час прийняття рішень у класичній радянській військовій доктрині і у реаліях сучасності. Успадкована від радянської воєнної доктрини дихотомія моделей світоустрою («миролюбні країни Варшавського договору *vs* розпалювачі війни з блоку НАТО»), засвідчила свою повну незастосовність у сучасних реаліях. Двополюсна картина світу, не зважаючи на її вади і зниження в цілому ефективності військового управління внаслідок її застосування, зберігає свою

привабливість з-за можливості враховувати не всю різноманітність факторів, необхідних для прийняття рішень військовими посадовими особами, а брати до уваги лише декілька з них. Зрозуміло, що рішення, які приймаються на підставі викривленої оцінки ситуації, не можуть сприяти досягненню поставленої мети [7, с. 50-52].

Отже, побудова успішної протидії інформаційно-психологічним операціям противника в аспекті правового забезпечення вимагає реалізації двох основних напрямів діяльності: а) підвищення рівня інформаційної культури в умовах збройного конфлікту, що має значення не лише для Збройних Сил України, а для всіх органів держави, персонал яких має володіти вміннями та навичками ефективного виконання своїх обов'язків за умов впливу деструктивної пропаганди; б) розвитку правового регулювання стратегічних комунікацій, у межах яких мають формуватися системні заходи, спрямовані на просування цілей держави.

Список використаних джерел:

1. Боброва А. Г. Катастрофогенний чинник політичного насилля. *Політичний менеджмент*. 2004. № 3(6). С. 163-171.
2. Шевченко О. Інформаційно-психологічні операції: концептуальні підходи НАТО і провідних країн світу. *Соціальна психологія*. 2004. № 2 (4). С. 111-121.
3. Залкін С. В., Сідченко С. О., Хударковський К. І. Методичний підхід до виявлення ознак проведення спеціальної інформаційної операції. *Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних Сил*. 2012. Вип. 2(31). С. 89-92.
4. Литвиненко А. В. Специальные информационные операции и пропагандистские кампании. Київ: Ардос, 2000. 346 с.
5. Галамба М. Сутність, види та методи спеціальних інформаційних операцій. *Юридичний журнал*. 2007. № 1. URL: <http://www.justinian.com.ua/>
6. Онопрієнко, С. Г. Особливості співвідношення інформаційної та правової культури. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2017. № 2. С. 82-85.
7. Шопіна І.М., Коропатнік І.М. Роль інформаційної культури у підвищенні ефективності функціонування Збройних Сил України. *Наука і правоохорона*. 2017. №2(36). С.47-54.

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО ВІЙСЬКОВІ АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Інна Олегівна ОСТАПЕНКО,

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри
правового забезпечення Військового інституту
Київського національного університету
ім. Тараса Шевченка*

Дотримання норм адміністративного права є обов'язковим для кожного громадянина України. Однак адміністративні правопорушення, які вчиняються військовослужбовцями та посягають на воєнну безпеку держави, становлять підвищену суспільну небезпеку.

Питання забезпечення законності у Збройних Силах України та інших військових формуваннях набули особливого значення в умовах загострення безпекової ситуації в Україні на фоні агресії з боку Російської Федерації. Так, з 2014 року стрімко збільшилася кількість правопорушень і злочинів, вчинених військовослужбовцями. А масштаби порушень військової дисципліни набули небезпечного характеру.

Тому з метою посилення боєздатності військових формувань КУпАП 05 лютого 2015 року було доповнено новою главою 13-Б «Військові адміністративні правопорушення», що стало важливим кроком на шляху посилення відповідальності військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів під час проходження зборів [1].

З того часу відбувається щорічне зростання кількості військових адміністративних правопорушень, переважна більшість з яких пов'язана з наявністю фактів перебування військовослужбовців на території військової частини в нетверезому стані.

Співвідношення вчинених військових адміністративних правопорушень у 2019 році свідчить про домінування з-поміж інших правопорушень вживання військовослужбовцями спиртних

напоїв. Хоча такі правопорушення як самовільне залишення військової частини та недбале ставлення до військової служби також мають значний ступінь поширення. Деякі правопорушення мають зовсім низький показник вчинення у відсотковому співвідношенні. Зокрема: необережне знищення або пошкодження військового майна, порушення правил несення бойового чергування, зловживання військовою службовою особою владою або службовим становищем [2].

Однак, на сьогоднішній день аналіз практики розгляду проваджень у справах про адміністративні правопорушення свідчить про наявність прогалин у законодавстві, які значною мірою перешкоджають здійсненню судочинства з дотриманням усіх закріплених принципів.

Зокрема, стаття 172-15 КУпАП передбачає адміністративну відповідальність за недбале ставлення до військової служби.

Вказаною статтею встановлена відповідальність за військове адміністративне правопорушення з формальним складом, яке є закінченим з моменту вчинення військовослужбовцем самого діяння, незалежно від настання наслідків. Адже саме заподіяння істотної шкоди або тяжких наслідків є основною ознакою, що розмежовує адміністративну та кримінальну відповідальність за недбале ставлення до військової служби, передбачену статтею 425 Кримінального кодексу України.

У даному випадку, під час розгляду судами зазначеної категорії справ спостерігається неоднозначна судова практика. У зв'язку з тим, що недбале ставлення до військової служби полягає в невиконанні або неналежному виконанні військовослужбовцем службових обов'язків, то ознаки вказаного порушення вбачаються в будь-яких відхиленнях в діях військовослужбовця від вимог нормативних актів чи інтересів служби, наприклад: дії виконано неуважно, несвоєчасно, недбайливо, зневажливо, неякісно, неповно, без належної сумлінності, з формальним відношенням тощо. Тобто це будь-яке недопрацювання в службовій діяльності, яке допущено військовослужбовцем.

У той же час, статтею 45 Дисциплінарного статуту ЗСУ визначено, що у разі невиконання (або неналежного) виконання військовослужбовцем службових обов'язків командир повинен нагадати йому про обов'язки служби, а за необхідності - накладити дисциплінарне стягнення. При цьому реагування командира на випадки порушень з боку підлеглого особового складу є обов'язком командира, а не його правом.

З урахуванням викладеного, на законодавчому рівні відбувається дублювання ознак об'єктивної сторони військового адміністративного правопорушення та підстав для притягнення військовослужбовця до адміністративної відповідальності.

А тому виникає питання: чи будь-яке дисциплінарне стягнення, накладене на військовослужбовця за порушення будь-якого нормативно-правового акту, має супроводжуватися складенням уповноваженими на те посадовими особами протоколу про військове адміністративне правопорушення, передбаченого статтею 172-15 КУпАП «Недбале ставлення до військової служби».

Слід відмітити, що у кожному конкретному випадку особи, уповноважені на складання протоколів про військові адміністративні правопорушення, самостійні у прийнятті рішення щодо доцільності та обґрунтованості його складання, а також у збиранні доказів, які підтверджують факт вчинення правопорушення.

Дослідивши судову практику можемо зробити висновок, що за результатами розгляду вказаної категорії справ, одні справи закриті за малозначністю діяння, другі – за відсутності складу адміністративного правопорушення, а треті – передбачають застосування стягнення у повній мірі.

Це, у свою чергу, не дозволяє досягти єдності правозастосовної практики та негативно впливає на виконання завдань адміністративного судочинства загалом.

Крім того, на наш погляд, законодавча невизначеність ставить під загрозу забезпечення прав та законних інтересів учасників справи про військове адміністративне правопорушення, а особливо

особу, стосовно якої складено протокол про військове адміністративне правопорушення, та розвитку правової держави в цілому.

Також, нами було проведено опитування окремих фахівців у галузі військового права, зокрема колишніх військових суддів, представників Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, які уповноважені на складання протоколів про військові адміністративні правопорушення, а також серед науковців із зазначених питань, які також не висловили єдину позицію стосовно дублювання об'єктивної сторони складів дисциплінарних і військового адміністративного правопорушень.

Отже, вказане свідчить про необхідність удосконалення законодавства в частині конкретизації складу військового адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 172-15 КУпАП, а саме

З урахуванням викладеного, на нашу думку, необхідно на законодавчому рівні розшири об'єктивну сторону вказаного військового адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 15 КУпАП, з метою його конкретизації та визначення додаткових ознак.

Список використаних джерел:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення кодекс від 07.12.1984 № 8073-Х. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.
2. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

ВИДИ КОМПЛЕКТУВАННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ

Олена Юріївна САВИНЕЦЬ,

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри
правового забезпечення Військового інституту
Київського національного університету
ім. Тараса Шевченка*

Проблема вдосконалення системи мобілізаційної підготовки та мобілізації наразі є дуже гострою. Так, починаючи з 2014 року, практичний досвід реалізації заходів забезпечення мобілізації в Україні виявив недосконалість українського законодавства, що регулює цю сферу, відсутність бажання проходити військову службу в умовах мобілізації у великої кількості громадян України, складність у призові на військову службу добровольців і багато інших. Одним із шляхів вдосконалення сфери мобілізаційної підготовки та мобілізації, на нашу думку, є вирішення питання про спосіб комплектування Збройних Сил України, враховуючи світові тенденції до переходу на комплектування армій великої кількості держав на добровільну основу.

Наразі виділяють чотири способи комплектування збройних сил особовим складом, а саме:

1) на основі загального військового обов'язку – шляхом призову громадян на військову службу;

2) на добровільній основі – шляхом набору військовослужбовців за контрактом;

3) змішаного – на основі закону про загальний військовий обов'язок і добровільного набору військовослужбовців за контрактом;

4) міліційного способу – на основі закону про загальну військову повинність [1, с. 28].

Кожен із способів комплектування військових формувань має свої особливості, переваги та недоліки [2]. Наразі більшість

розвинених країн притримується курсу на професіоналізацію своїх збройних сил і комплектує свої збройні сили на добровільній основі. Водночас слід зазначити, що багато науковців поділяють думку, що, незважаючи на велику кількість переваг професійної армії порівняно з армією, укомплектованою шляхом призову громадян, вона все ж таки має низку недоліків:

- професійна армія потребує набагато більших витрат на утримання особового складу, ніж армія, яка комплектується призовниками;
- система виплат військовослужбовцям потребує постійного вдосконалення та збільшення їх розмірів;
- держава змушена спрямовувати значні кошти на підготовку й утримання резерву;
- професійну армію не лише складніше комплектувати, а й складніше скорочувати, ніж армію, що комплектується на основі призову (потрібні значні витрати на компенсаційні виплати, вихідні допомоги, пільги на перекваліфікацію та працевлаштування);
- перехід до професійної армії завдає шкоди морально-патріотичному духу військ [3, с. 144; 4].

Поряд із недоліками, контрактна армія має суттєві переваги порівняно з армією, що комплектується шляхом призову.

Головним аргументом прихильників професійної армії в усьому світі є те, що в умовах швидкого розвитку військової техніки для оволодіння нею треба навчатись довгі роки [3, с. 144]. Також варто зважати на мотивацію військовослужбовців до проходження військової служби. Так, мотивація строковиків перебуває на досить низькому рівні, вони ставляться до служби як до тимчасового обов'язку. Водночас термін їх перебування на строковій військовій службі є недостатнім для повного оволодіння військовою справою, отримання знань і практичних навичок із роботи з технікою та зброєю. Мотивація військовослужбовця, який проходить військову службу за контрактом, на нашу думку, кардинально відрізняється від мотивації призовника щонайменше тим, що особа, яка уклала контракт про проходження військової служби, здійснила свій

свідомий вибір і ставитиметься до виконання своїх обов'язків відповідально.

Також перевагою контрактної армії ми вважаємо можливість професійного відбору для служби громадян, які дійсно відповідають вимогам служби в збройних силах за освітою та станом здоров'я й мають зацікавленість у військовій службі.

Але для порівняння з перевагами контрактної армії варто зупинитись також і на перевагах призову. Ними є такі:

- масова призовна армія є необхідною для захисту держави від великомасштабної агресії;
- проходження військової служби за призовом сприяє соціальному згуртуванню молодих людей, які є вихідцями з різних класових, етнічних, релігійних і культурних шарів;
- призов потрібен для розвитку взаємодії між державою та її громадянами;
- важливою метою призову є підтримка демократичного контролю над воєнною організацією держави;
- призов забезпечує постійне оновлення збройних сил, сприяє постійній підготовці військово-навчених мобілізаційних ресурсів держави;
- призов у вигляді альтернативної цивільної служби щорічно забезпечує приплив дешевої робочої сили, яка дозволяє функціонувати системі соціальної держави [5, с. 1-2].

Вважаємо, що такий спосіб комплектування збройних сил, як змішаний, також позитивно зарекомендував себе саме в країнах, які мають досвід ведення війни.

Так, на початок російської окупації в Україні практично завершився перехід від призовного до змішаного, а потім і до суто контрактного способу комплектування. Однак коли виникла потреба використовувати армію за її прямим призначенням для захисту незалежності й територіальної цілісності, виявилось, що це є вкрай непростим завданням. Серед основних заходів, ужитих для відбиття агресії проти нашої держави, важливе місце посіло відновлення призову на строкову військову службу [6, с. 34].

На думку деяких авторів, згаданий перехід України на контрактний спосіб комплектування збройних сил був недостатньо обґрунтованим, зважаючи на стан економіки нашої держави. Погоджуємося з думкою, що змішаний спосіб комплектування надав би можливість забезпечити виконання завдань оборони держави за менших витрат на утримання військових формувань [7, с. 2].

Узагальнюючи вищевикладене можна зробити висновок, що всі види комплектування збройних сил мають свої суттєві недоліки та переваги.

Вважаємо, що в тих соціальних та економічних умовах, які склалися в нашій державі внаслідок гібридної війни з Російською Федерацією, відновлення призову та збільшення терміну строкової служби надали можливість Україні локалізувати конфлікт у районі Донецької та Луганської областей і стримувати агресію ворога по цей час. Саме тому, на нашу думку, наразі застосування змішаного способу комплектування Збройних Сил України є оптимальним, оскільки поєднує в собі переваги як контрактної армії з високим рівнем підготовки та мотивації військовослужбовців, так і призовної армії, здатної в найкоротші терміни забезпечити протиставлення агресору численних збройних сил, які постійно оновлюються.

Звісно, позитивним вважався би перехід Збройних Сил України на повністю контрактну форму комплектування. Але наразі, враховуючи наявність збройної агресії проти України, він вважається неможливим, особливо враховуючи таку перевагу призову, як наявність масової та численної армії для захисту держави від великомасштабної агресії.

Водночас на сьогодні призов забезпечує постійне оновлення Збройних Сил України та сприяє постійній підготовці військово-навчених мобілізаційних ресурсів [5].

На нашу думку, для переведення українського війська на повністю добровільну основу слід зважати і на значну дороговизну реалізації таких заходів, що стануть можливими для нашої країни лише після врегулювання житлової проблеми серед

військовослужбовців і значного підвищення грошового та покращення соціального їх забезпечення, що у майбутньому може призвести до досягнення конкурентоздатності військової професії на ринку праці, підвищення іміджу військової служби та підвищення мотивації громадян, звільнення військовослужбовців Збройних Сил України від виконання непритаманних їм функцій, таких як несення чергувань, прибирання територій тощо за прикладом армії США.

Список використаних джерел:

1. Гацко М. Способы комплектования военнотружущими вооружённых сил иностранных государств. *Зарубежное военное обозрение*. 2009. № 1. С. 28–31.
2. Гейко В. И. Особенности комплектования вооружённых сил на примере зарубежных стран // Наукова бібліотека України: веб-сайт. URL: <http://www.info-library.com.ua/libs/stattya/680-osoblivosti-komplektuvannja-zbrojnih-sil-na-prikladi-zarubizhnih-krayin.html> (дата звернення: 20.12.2020).
3. Куртов А. И., Потрогаш Ю. О. Проблемы реформирования та розвитку Збройних Сил України і шляхи їх подолання. *Системы озброєння і військова техніка*. 2008. № 1. С. 141–145.
4. Шлыков В. В. Принципы формирования армии: мировой опыт. *Армия и общество*. 1990. С. 319–342.
5. Гацко М. Ф. Правовое обеспечение строительства Вооружённых Сил Российской Федерации. М. : Флинта ; Наука. 2008. 342 с. URL: <http://www.allpravo.ru/library/doc6934p0/instrum6935/print6944.html> (дата звернення: 20.12.2020).
6. Флурі Ф., Бадрак В. Сучасний досвід призову на строкову службу та формування військового резерву. Женева ; Київ : Центр досліджень армії, конверсії та роззброєння, 2017. 43 с.
7. Медвідь М. М., Чернишенко О. Є. Соціально-економічне підґрунтя вибору способу комплектування військових формувань в Україні. *Теорія та практика державного управління*. 2011. Вип. 2 (33). С. 2–9.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ У ВІЙСЬКОВІЙ СФЕРІ

Сергій Вікторович ТАРАСОВ,

*кандидат військових наук,
начальник науково-дослідного відділу
Центрального науково-дослідного інституту
Збройних Сил України*

Корупція у військовій сфері, де є сприятливі умови для її появи, зростання та поширення, ставить під серйозну загрозу ефективність військової організації та боєздатність армії, підриває рівень довіри суспільства і міжнародних партнерів держави до її збройних сил, не дозволяє ефективно забезпечувати безпеку громадян і, у її найгіршому прояві, загрожує механізмам демократичного управління та навіть самим фундаментальним принципам існування держави у сучасному світі.

Про те, що корупція залишається однією із найбільш гострих для держави проблем, а її рівень все ще перебуває на неприйнятно високому рівні, свідчать, зокрема, показники, які Україна має у міжнародних рейтингах.

Найбільш відомим та широко застосовним у світі є рейтинг країн за Індексом сприйняття корупції, який щорічно визначається міжнародною неурядовою організацією «Transparency International». Україна включається до зазначеного рейтингу, починаючи з 2013 року, демонструючи у 2019 році результат 30 балів, 126 місце серед 180 країн (при цьому середній бал для регіону Східної Європи та Центральної Азії становив 35 балів, а для Західної Європи та ЄС – 66 балів).

Про гостроту проблеми корупції та її неприпустимо високий рівень свідчить і показник «Контроль корупції», що визначається Світовим банком: у 2018 році відповідний показник становив «-0,9»

(значення цього показника є змінним від «+2,5» до «-2,5», де більше значення асоціюється з меншим рівнем корупції).

Отже, можна зробити висновок, що Україна відноситься до групи країн із надзвичайно високим рівнем корупції. Такий стан справ практично унеможливорює подальший розвиток країни, оскільки гроші, яких так потребує держава, ідуть не до державної казни, а у приватні кишені. В результаті відбувається зниження рівня укомплектованості Збройних Сил України озброєнням і військовою технікою та забезпеченості фінансовими, матеріально-технічними ресурсами, яких і так недостатньо через економічні й фінансові можливості держави.

Крім того, прояви непотизму та протекціонізму у вирішенні кадрових питань впливають на якість укомплектованості та компетентність особового складу. В решті решт, вчинення корупційних дій посадовими особами сприяє створенню несприятливого морально-психологічного клімату у військових формуваннях. Наслідком вище перелічених негативних явищ безумовно є зниження ефективності військової організації та боєздатності Збройних Сил України.

Складність проблеми боротьби з корупцією полягає в реальній можливості корумпованих структур та конкретних осіб, які мають владу і повноваження, перешкоджати намаганням проникнути до сфери їхньої діяльності, а також у нездатності правоохоронних органів і політичних сил суспільства до безкомпромісної боротьби з корупцією. Відсутні соціальні, політичні традиції публічного викриття корупціонерів, спеціальні криміналістичні прийоми викриття фактів корупції, що є серйозною перешкодою для ефективної боротьби із цим явищем.

Таким чином, проблема корупції залишається однією з найбільш гострих як для населення України, так і для бізнесу. Проблема корупції для України є гострішою, ніж у багатьох інших країнах регіону чи світу. Отже, Україна має продовжувати здійснювати заходи, спрямовані на зменшення рівня корупції.

Одним з основних нормативно-правових актів України у сфері запобігання та протидії корупції є Закон України «Про запобігання корупції». Цей закон визначає правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень.

Законом в рамках запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням визначено: обмеження щодо використання службових повноважень чи свого становища, обмеження щодо одержання подарунків, заходи щодо запобігання одержанню неправомірної вигоди або подарунка, обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, обмеження щодо спільної роботи близьких осіб, а також обмеження після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави. Закон передбачає запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, правила етичної поведінки та фінансовий контроль [1].

Для того ж, щоб заходи із запобігання та протидії корупції були дієвими, ефективними та скоординованими, Національним агентством з питань запобігання корупції було розроблено Засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2020 – 2024 роки. Метою цієї Антикорупційної стратегії є досягнення суттєвого прогресу у запобіганні та протидії корупції, а також забезпечення злагодженості та системності антикорупційної діяльності усіх органів державної влади та органів місцевого самоврядування. У цій Антикорупційній стратегії корупція розглядається як ключова перешкода стабільному економічному зростанню та розбудові ефективних та інклюзивних демократичних інститутів. Антикорупційна стратегія реалізується шляхом виконання відповідної державної антикорупційної програми, яку затверджує Кабінет Міністрів України на термін дії цієї Стратегії. У кожній із пріоритетних сфер Антикорупційна стратегія визначає ключові проблеми та формулює стратегічні результати, яких слід досягти для їх вирішення. Ці результати сформульовано таким чином, щоб вони давали однозначне розуміння комплексу заходів,

необхідних для їх реалізації. Щодо кожного з очікуваних стратегічних результатів у державній антикорупційній програмі визначаються заходи, показники результативності виконання кожного заходу, виконавці заходу, строки виконання заходу, а також джерела й обсяги фінансових ресурсів, які необхідні для їх виконання [2].

Слід зазначити, що заходи, визначені у державній антикорупційній програмі, є обов'язковими для виконання в установлені нею строки. У випадках неналежного виконання заходів державної програми Національне агентство вносить керівнику відповідного органу припис щодо необхідності забезпечення належного виконання таких заходів та порушує питання про ініціювання дисциплінарного провадження щодо керівника такого органу.

Відповідно до розділу 3 згаданої Антикорупційної стратегії пріоритетними сферами запобігання корупції визначено: Справедливий суд, прокуратура та поліція; Державне регулювання економіки; Податки і митниця; Державний та приватний сектори економіки; Будівництво, земельні відносини та інфраструктура; Сектор оборони; Охорона здоров'я та соціальний захист.

Заходи з протидії корупції у Міністерстві оборони України, Службі безпеки України, Міністерстві внутрішніх справ України, Національній гвардії України та Державній прикордонній службі України реалізуються в рамках Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії).

На виконання вимог Закону України «Про запобігання корупції» з урахуванням методичних рекомендацій щодо підготовки антикорупційних програм органів влади у кожному із зазначених вище відомствах розробляються відповідні Антикорупційні програми. Метою відомчої Антикорупційної програми є реалізація чинних та вжиття додаткових заходів, спрямованих на ефективне і дієве запобігання корупції в усіх сферах діяльності відомства.

Виконання Програм у згаданих відомствах дасть змогу:

- здійснити комплекс невідкладних заходів щодо мінімізації впливу корупції на виконання покладених на них завдань за призначенням;
- підвищити рівень довіри суспільства до оборонного сектору;
- зменшити вплив корупціогенних ризиків у діяльності оборонного відомства;
- створити ефективні механізми запобігання корупції, конфлікту інтересів, порушенню етичних стандартів поведінки та забезпечити контроль за дотриманням правил щодо доброчесності особами, уповноваженими на виконання функцій держави;
- забезпечити формування правової свідомості, доброчинної поведінки військовослужбовців та цивільного персоналу, нетерпимого ставлення до корупції;
- впровадити ефективний внутрішній та зовнішній моніторинг, корекцію реалізації антикорупційної політики у сфері оборони.

Список використаних джерел:

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
2. Засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2020 – 2024 роки: Проект. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/09/Antykoruptsijna-strategiya-na-2020-2024-roky-za-rezultatamy-publichnyh-obgovoren-16.09.2020.pdf>.

КОМПАРАТИВІСТСЬКИЙ АНАЛІЗ КОНЦЕПЦІЙ ВІЙСЬКОВОГО ПРАВА: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД

Оксана Вікторівна ЧЕРВЯКОВА,

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри військового права Військово-
юридичного інституту Національного
юридичного університету ім. Ярослава Мудрого,
<https://orcid.org/0000-0002-8144-1195>*

Військове право як наука, начальна дисципліна та галузь права України розвивається нерівномірно, маючи в своїй історії виключення з переліку напрямків наукових досліджень з 2000 року, зміна стратегії колективної безпеки з наданням Україні позаблокового статусу у 2010 році [1], подальше скорочення чисельності Збройних Сил України у 2012-2013 роках з 240 000 до 162 000 військовослужбовців, а також закономірне в контексті вказаних рішень – зменшення обсягів підготовки військових кадрів та наукових досліджень у військовій галузі.

Як показує практика, теза щодо перевищення пропозиції фахівців у сфері воєнної безпеки оборонних потреб держави була хибною, а описані дії влади на сьогодні є предметом кримінальних проваджень за фактом державної зради. До сьогодні чистина територій Донецької та Луганської областей, Автономна республіка Крим є тимчасово окупованими, територіальна цілісність та недоторканість державних кордонів України порушені, чисельні порушення прав людини, міжнародного гуманітарного права (далі - МГП) супроводжують збройну агресію Російської Федерації проти України.

Усвідомлення реальних потреб сектору безпеки і оборони в Україні, необхідність відновлення суверенітету та територіальної цілісності, припинення спроби анексії АРК стали передумовами

розуміння хибності шляху перенесення досліджень з питань військового права та права національної безпеки в рамки інших спеціальностей (адміністративне право, міжнародне кримінальне право та кримінальне право України, інформаційне право тощо). І у 2018 році серед напрямків досліджень в рамках спеціальності 08 «Право» з'являється «Право національної безпеки, військове право». Тим самим започатковано новий етап розвитку відповідних наукових пошуків, результати яких використовуються і правотворчості, і у правозастосовній діяльності.

Одразу зауважимо, що військове право (англ. – Military Law), як окрема інституалізована галузь, існує в системі права таких країн Європи, як Бельгія, Данія, Франція, Німеччина, Італія, Люксембург, Нідерланди, Республіка Польща, Іспанія, Велика Британія. Про це, зокрема, свідчить комплексне компаративістське дослідження систем військового права європейських країн здійснене колективом німецьких авторів на замовлення Міністерства оборони Німеччини у 2000 році як передумова майбутньої гармонізації військового законодавства в ЄС [2; 3; 4]). Звернемо увагу, що дифеніційна ознака «військове» (англ. – Military) повинна бути відділена від поняття «воєнний» (англ. – War). Обидві ознаки повинні використовувати в рамках військового права та права національної безпеки з усвідомлення різниці понять 1) «військовий» як такий, що стосуються воєнної безпеки, військового обов'язку та військової служби; 2) «воєнний» як пов'язаний зі збройними конфліктами (у термінології МГП) чи воєнними конфліктами, розтлумаченими в законодавстві України як війна та збройний конфлікт (п. 4 розділу I «Загальні положення» Воєнної доктрини України [5]). Якщо звертаємося до міжнародних норм, то поняття воєнний закріплено при регулюванні однойменних злочинів як частини компетенції Міжнародного кримінального суду (ст. 8 Римського статуту Міжнародного кримінального суду – art. 8 «War crimes» Rome Statute of the International Criminal Court [6])

Отже, військове право – це галузь права, наука та навчальна дисципліна освітньо-професійних програм військової освіти в

Україні. І така інституалізація вимагає визначення предмету і методу, структури системи військового права України, принципів та інших основоположних характеристик разом з формуванням відповідного категоріально-понятійного апарату.

І одразу доводиться констатувати той факт, що у зв'язку з нестабільністю і перервами у розвитку військового права, зміною акцентів у наукових дослідженнях в рамках інших спеціальностей та інших особливостей формування вітчизняного військового права, питання єдності і сталості його концепції залишається відкритим для України. Тим більше цьому сприяють корінним чином змінені пріоритети України з проголошенням незалежності та перенесення військового права в рамки спеціальності 08 «Право» з площини військових наук. Хоча військове право з точки зору його дисциплінарних властивостей залишається одночасно багаторівневою міждисципліною між юридичною наукою та військовою наукою, а також інтегрованою дисципліною, породженою багатьма дисциплінами в системі юриспруденції [3, р. 51-75]. Отже, сучасні дослідження питань військового права доцільно проводити в рамках спеціальності 08 «Право».

При цьому необхідно враховувати чітке визначення пріоритетів національної безпеки України у вигляді конституційного закріплення стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору [7], набуття Україною статусу ЕОР (Enhanced opportunity partner - Партнера з розширеними можливостями) та подальше закріплення у Стратегії національної безпеки України основними засадами її забезпечення: 1) стримування як розвиток оборонних і безпекових спроможностей для унеможливлення збройної агресії проти України; 2) стійкість як здатність швидкої адаптації до змін безпекового середовища при мінімізації зовнішніх і внутрішніх вразливостей; 3) взаємодію з ключовими іноземними партнерами, насамперед з Європейським

Союзом і НАТО та їх державами-членами, Сполученими Штатами Америки [8].

З урахуванням означених передумов та підстав розвитку військового права України відповідну дисципліну, науку та галузь права України доцільно визнати комплексною, інтегрованою, міждисциплінарною. Комплексність норм військового права як базової одиниці системи, проявляється в інституційному оформленні їх сукупності у дві основні підсистеми: публічно-правову та приватно-правову [9, с. 127]. Інтеграційний характер військового права проявляється у синтезі різних правничих наук і відповідних галузей права з відмінностями правової природи їх норм (адміністративні, кримінальні тощо) як різних дисциплін в системі юриспруденції. Міждисциплінарний багаторівневий характер має наслідком поєднання знань військових та юридичних наук.

Окрім названих особливостей військового права закордонні фахівці пропонують виділяти у структурі відповідної системи основне та міжнародне військове право (англ. - «coremilitary law» and «international military law») [3, с. 109, 545], тим самим виділяючи воєнну безпеку держав та колективну безпеку як основоположні категорії для розмежування. Розмежування норм здійснюватиметься на підставі суб'єктів їх прийняття, сфери дії та юрисдикції суб'єктів, що ними керуватимуться. Наприклад, щодо регулювання відповідальності за воєнні злочини маємо Кримінальний кодекс України та Римський статут Міжнародного кримінального суду, що на їх основі суб'єкти працюють за принципом компліментарності.

Список використаних джерел:

1. Про засади зовнішньої і внутрішньої політики: Закон України від 01.07.2010 № 2411-VI. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text> (дата звернення : 30.11.2021)
2. European Military Law Systems / Edited by: Georg Nolte. 2003. DOI: <https://doi.org/10.1515/9783110907261>

3. Zhou J. (2019). *Fundamentals of Military Law. A Chinese Perspective*. Law Press China. Springer, Singapore. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-981-13-6248-4>
4. Ewers-Peters N. (2020). Brexit's implications for EU-NATO cooperation: Transatlantic bridge no more? *The British Journal of Politics and International Relations*. SAGE Publications. DOI: <https://doi.org/10.1177/1369148120963814>
5. Воєнна доктрина України : Указ Президента України від 24.09.2015 року № 555/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555/2015#Text> (дата звернення: 30.11.2020).
6. Rome Statute of the International Criminal Court (Rome, 17 July 1998). URL: <https://www.icc-cpi.int/resource-library/documents/rs-eng.pdf> (дата звернення: 30.11.2020).
7. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Офіційний вісник України*. 2010. № 72/1. Спеціальний випуск. С. 15. Ст. 2598.
8. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 14.09.2020 № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text> (дата звернення: 30.11.2020).
9. Шопіна І.М. Система військового права. Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики ХХІ століття : тези доп. учасників II Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 10 груд. 2019 р.) ; Наук.- дослід. ін-т публ. політики і соц. наук. Харків: НДІ ППСН, 2019. 204 с. С. 126-127.

ПОНЯТТЯ ТА ФУНКЦІЇ МАТЕРІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Надія Іванівна ЧУДИК-БІЛОУСОВА,

*кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри трудового, земельного та
господарського права Хмельницького університету
управління та права ім. Л. Юзькова
<https://orcid.org/0000-0002-2248-8575>*

Реалізація юридичної відповідальності в ретроспективному значенні завжди передбачає застосування тієї чи іншої норми відповідної галузі права, зокрема і військового права. Функціонування військових формувань держави, дотримання норм військового законодавства, які визначають права та обов'язки військовослужбовців, точне виконання ними своїх обов'язків забезпечується певними видами юридичної відповідальності. Виконання обов'язків військової служби забезпечується певними видами юридичної відповідальності, котрі умовно можна поділити на дві групи. Першу групу складає кримінальна та адміністративна відповідальність, так як вони забезпечують виконання приписів правових норм усіх галузей права. Питання про притягнення військовослужбовців до відповідальності вирішується судовими або спеціально уповноваженими органами в порядку, визначеному законодавством. До другої групи слід віднести дисциплінарну та матеріальну відповідальність.

Для матеріальної відповідальності військовослужбовців (а в передбачених законом випадках і для військовозобов'язаних) характерним є те, що вона на відміну від вищеназваних видів юридичної відповідальності має комплексний характер. У цьому випадку умови притягнення до матеріальної відповідальності визначені військовим законодавством, зокрема Законом «Про матеріальну відповідальність військовослужбовців та прирівняних

до них осіб за шкоду, завдану державі» від 3 жовтня 2019 р. [1]. Порядок притягнення до матеріальної відповідальності врегульований нормами адміністративного права та цивільними процесуальними нормами. Даному виду відповідальності притаманний ретроспективний характер, адже за правопорушення, вчинене військовослужбовцем під час виконання обов'язків військової служби; передбачено обов'язок відшкодування військовослужбовцем заподіяної шкоди власними грошовими засобами.

У кожній галузі права є свої галузеві (специфічні) цілі, для досягнення яких формуються основні напрями правового впливу на суспільні відносини, котрі в юриспруденції визначені як «функції» Функції матеріальної відповідальності військовослужбовців слід визначити як основні способи правового впливу норм військового законодавства на суспільні відносини у військових формуваннях з метою охорони майна держави, яке передано військовій частині для реалізації її оборонної функції. Вони виражають соціальне призначення матеріальної відповідальності та її місце серед інших видів юридичної відповідальності, згідно з метою, визначеною у військовому законодавстві держави. Метою матеріальної відповідальності є встановлення обов'язку дбайливого ставлення до військового майна, вжиття заходів з попередження випадків заподіяння прямої (дійсної) шкоди державі, а у випадку заподіяння шкоди при виконанні обов'язків військової служби – притягнення винних до юридичної відповідальності. У свою чергу мета, роль і соціальне значення даного виду відповідальності військовослужбовців обумовлюють зміст і структуру її функцій.

Матеріальна відповідальність військовослужбовців є самостійним видом юридичної відповідальності за військовим законодавством та особливим заходом матеріального впливу. У меті матеріальної відповідальності, як одного із видів юридичної відповідальності знаходить свій прояв одна із загальних цілей права – регулювання суспільних відносин у процесі реалізації оборонної функції держави. Саме з метою охорони військового правопорядку в

період проходження військової служби військовослужбовцями у випадку заподіяння шкоди застосовується цей вид юридичної відповідальності. Мету матеріальної відповідальності безпосередньо визначено у військовому законодавстві. Вона передбачає спонукання до дбайливого ставлення до державної власності, зокрема до військового майна та покарання винної особи шляхом притягнення її до юридичної відповідальності. Межі матеріальної відповідальності військовослужбовців диференційовано у залежності від форми вини, виду військового майна, якому заподіяно шкоду, характеру допущеного ним порушення обов'язку. Згідно військового законодавства вид майна, псування, знищення, втрата якого спричинила шкоду державі має значення для визначення виду матеріальної відповідальності військовослужбовців (розділ 2 Закону).

Військове законодавство та практика його застосування дозволяє виділити специфічні функції матеріальної відповідальності військовослужбовців, котрі співвідносяться з цілями держави у сфері охорони військового майна та з виховною функцією юридичної відповідальності. Їх роль та зміст обумовлені метою і призначенням військового законодавства.

Гуманістична функція матеріальної відповідальності полягає у тому, що відшкодування заподіяної державі шкоди здійснюється на підставі наказу командира (начальника) військової частини або за рішенням суду. Виразом даної функції є її умови: виконання обов'язків військової служби, пряма (дійсна) шкода, протиправна поведінка військовослужбовця та причинний зв'язок між протиправною поведінкою та заподіяною шкодою, так як при відсутності хоча б однієї із них військовослужбовця не можна притягнути до матеріальної відповідальності за шкоду, заподіяну державі. Законодавець закріплює принцип гарантування збереження грошового забезпечення військовослужбовців, їх права та законні інтереси (ст.10-13 Закону).

Відшкодувальна функція матеріальної відповідальності військовослужбовців полягає у відновленні заподіяної державі

шкоди та охороні військового майна (ст. 3 Закону). Відновлювальний характер відповідальності визначається обов'язком військовослужбовця щодо відшкодування шкоди, заподіяної військовому майну, що забезпечується відновленням знищеного чи пошкодженого майна (за згодою командира (начальника) військової частини) добровільно повністю або частково. Виховна функцію матеріальної відповідальності спрямована на формування дбайливого ставлення до військового майна військовослужбовців, хоча спеціальні норми, спрямовані на виховання дбайливого ставлення до військового майна, крім Статуту внутрішньої служби Збройних сил України, у законодавстві не закріплені. Відшкодувальна функція стосовно шкоди, заподіяної державному майну, яке передане військовій частині, та гуманістична функція при відшкодуванні заподіяної шкоди є специфічними для інституту матеріальної відповідальності військовослужбовців, зокрема, так і для військового права в цілому.

За сучасних умов співвідношення функцій матеріальної відповідальності повинне має бути таким, щоб відповідати інтересам суспільства та держави та опосередковано стосуватися військовослужбовців, з урахуванням соціально-економічних завдань держави та вимог особливого періоду задля досягнення мети матеріальної відповідальності, забезпечення належної охорони майна держави та боєздатності військових формувань.

Список використаних джерел:

1. Про матеріальну відповідальність військовослужбовців та прирівняних до них осіб за шкоду, завдану державі: Закон України від 3 жовтня 2019 р. Відомості Верховної Ради України. 2019. № 86. Стор. 14. Ст. 2888.
2. Перелік озброєння, зброї та боєприпасів до неї, нестача або розкрадання яких відшкодовується винними особами у кратному співвідношенні до їх вартості, затв. постановою Кабінету Міністрів України № 604 від 15.07.2020 р. Офіційний вісник. 2020. № 59. Ст. 1872.
3. Статут внутрішньої служби Збройних сил України, затверджений Законом України від 24 березня 1999 р. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 22-23. Ст. 194.

ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО НАГЛЯДУ ЯК ФОРМИ ДЕМОКРАТИЧНОГО ЦИВІЛЬНОГО КОНТРОЛЮ НАД СИЛАМИ ОБОРОНИ

Дмитро Олегович ДЕГТЯРЬОВ,
*аспірант Міжрегіональної Академії
управління персоналом*

Вирішення складних завдань, які постають сьогодні перед державою та громадянським суспільством, вимагає об'єднання зусиль державних і недержавних суб'єктів щодо забезпечення обороноздатності, територіальної цілісності, суверенітету та недоторканості України [1, с. 2]. Одним із способів виконання цієї цілі є функціонування системи громадського нагляду (контролю) над Силами оборони.

Прийняття у 2018 році Закону України «Про національну безпеку» оновило правову термінологію, яка використовується у сфері відносин між Силами оборони і громадянським суспільством. Процес оновлення термінів та понять продовжується, новелою законодавства стало поняття «громадський нагляд», яке, відповідно до Закону України від 17 вересня 2020 року № 912-IX, прийшло на зміну терміну «громадський контроль», який було закріплено ще у Законі України «Про демократичний цивільний контроль над Военною організацією і правоохоронними органами держави» (цей правовий акт втратив чинність у зв'язку з набуттям чинності Закону України «Про національну безпеку»).

Логіку законотворця, який замінив термін «контроль» на термін «нагляд», досить легко простежити. У правовій науці багато десятиліть точаться дискусії щодо співвідношення термінів «нагляд» і «контроль». Існує позиція, відповідно до якої нагляд уявляє собою звужений вид контролю, оскільки його суб'єкти не мають права оперативного втручання у діяльність піднаглядних суб'єктів. Така позиція неодноразово була предметом критики у правових

публікаціях. Так, С. С. Вітвіцький, розглянувши це питання, констатує факт одночасного співіснування в текстах нормативно-правових актів термінів «контроль» і «нагляд», що мають однакове значення. Законодавець свідомо текстуально розташовує їх поруч, лише натякаючи на формальну підставу для їх розрізнення, а нормативні характеристики контролю та нагляду не стільки стверджують їх розрізнення, скільки підкреслюють синонімію цих понять. Прикладом цього є існування в державі органів, які фактично здійснюють контрольну діяльність, проте ці органи мають традиційну, історично сталу для них назву, сформульовану з використанням терміну «нагляд» [2, с. 95].

Втім, поняття вказаного нагляду у Законі не визначено, йдеться лише про його види (форми): «Громадяни України беруть участь у здійсненні цивільного контролю через громадські об'єднання, членами яких вони є, через депутатів місцевих рад, особисто шляхом звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини або до державних органів у порядку, встановленому Конституцією України, Законом України «Про громадські об'єднання» та іншими законами України» [3], а також про гарантовані зареєстрованим у встановленому порядку громадським об'єднанням можливості (отримувати інформацію з питань діяльності складових сектору безпеки і оборони, проводити дослідження у цій сфері, здійснювати громадську експертизу тощо). З огляду на це виникає питання щодо доцільності проведення вказаних видів діяльності саме громадськими об'єднаннями. Досить складно зрозуміти логіку законодавця, відповідно до якої право проведення досліджень не надано університетам та науково-дослідним інститутам, а також окремим громадянам, які здійснюють такі дослідження не в межах виконання трудової функції, а відповідно до ст. 54 Конституції України, якою громадянам гарантується свобода наукової творчості.

Певні питання викликає також ч. 4 ст. 10 Закону України «Про національну безпеку», в якій визначено, що з метою систематичного інформування суспільства про діяльність сектору безпеки і оборони

України, забезпечення обґрунтованості рішень державних органів з питань національної безпеки і оборони, про стан виконання заходів розвитку сектору безпеки і оборони періодично, але не рідше ніж раз на три роки, органами сектору безпеки і оборони видаються «Білі книги» або інші аналітичні документи (огляди, національні доповіді тощо) [3]. Враховуючи, що в умовах сучасної української політичної реальності за 3 роки іноді на посадах міністрів, керівників правоохоронних органів та командирів військових формувань може змінитися 5-7 осіб, інформація трирічної давнини виявиться застарілою, а спроби використати її для підвищення ефективності піднаглядних суб'єктів будуть приречені на невдачу внаслідок відсутності відповідальних на певні управлінські рішення осіб. Викликає також здивування відсутність у положеннях статті 10 Закону України «Про національну безпеку» будь-яких згадувань про закони України «Про звернення громадян» і «Про доступ до публічної інформації», які надають громадянину низку прав щодо отримання інформації та визначеного законом впливу на будь-які державні структури, у тому числі і Сили оборони. При цьому обсяг таких прав у певних аспектах значно ширше, ніж права суб'єктів громадського нагляду, визначених Законом України «Про національну безпеку».

Вказане свідчить про розпорошеність правових положень, які наділяють громадян та їх об'єднання правом здійснювати заходи громадського нагляду над Силами оборони, по різних правових актах. Така відсутність системності не може не впливати на якість правозастосування, що потребує свого усунення.

Список використаних джерел:

1. Koropatnik I., Karelin V., Boikov A., Shopina I., Khrystynchenko N. Activities of the Ministry of Defense in Ukraine and Military Administration during the Special Period. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. 2020. № 23(1). С. 1-6. URL: <https://www.abacademies.org/articles/activities-of-the-ministry-of-defense-in-ukraine-and-military-administration-during-the-special-period-9011.html>

2. Вітвіцький С. С. Співвідношення термінів контроль та нагляд: проблеми теорії, аналіз законодавства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2014. № 12 (1). С.93-96.

3. Про національну безпеку: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВІЙСЬКОВОГО МАЙНА

Ольга Юріївна КАПІНУС,

*ад'юнкт кафедри правового забезпечення
Національного університету оборони України
ім. Івана Черняховського*

Перш ніж приступити до з'ясування правової природи категорії «правовий режим військового майна», необхідно дослідити генезу понять «режим», «правовий режим» та «правовий режим майна». При цьому слід взяти до уваги, що всі вказані поняття є міжгалузевими та за своєю суттю зводяться до правового регулювання певного об'єкту (явища) чи відносин. Відносно предмету нашого дослідження зазначимо, що правовий режим відчуження військового майна є актуальним питанням сьогодення та потребує змістовного правового аналізу.

Беляєва Г. С. відзначає, що дослідження поняття «правовий режим» почалися ще в середині минулого століття, зокрема зустрічаються в працях Александрова Н. Г., Березовської С. Г. та Самощенко І. С. Однак у радянській юридичній літературі 50-х рр. ХХ ст. категорія «режим» використовувалася виключно для характеристики законності [1, с. 10].

Якщо проаналізувати «правовий режим» з точки зору теорії права пострадянського періоду, то зазвичай у підручниках йшлося про політичний режим, який зводився, як правило, до сукупності форм і методів здійснення державної влади [2, с. 82]. Тому, як правило, правовий режим безпосередньо відображають як важливий елемент правової політики держави [3, с. 46].

Настюк В. Я. та Бєлєвцева В. В. зауважують, що у сучасній юридичній науці поняття «режим» частіше розглядається як одна з найважливіших категорій юрисдикції. Досить давно наукові дослідження, що ставили за мету з'ясування особливостей правового

регулювання певного виду діяльності, особливо тоді, коли ця діяльність має чітко визначений об'єкт, проводилися під кутом зору правового режиму даного об'єкта або виду діяльності. Коли ж у процесі вивчення системи прав з'ясувалося, що для кожної його галузі характерний свій специфічний режим регулювання і саме в цьому режимі якраз концентрується юридична своєрідність галузі – стало очевидним, що це поняття виражає визначальні сторони правової дійсності [4, с. 19].

За твердженням Т. П. Мінки, своїм виникненням категорія «режим» зобов'язана політиці, державі та праву [5, с. 49]. Дійсно, таке трактування поняття пов'язано насамперед із тим, що радянська доктрина впродовж багатьох років віддавала пріоритет державі на протипагу існуванню права. Історично держава в масовій правосвідомості нашого соціуму ототожнювалась з державною владою [6, с. 11].

Слово «режим» є багатозначним за своїм змістом і сутністю, а тому вживається в самих різних значеннях і контекстах. Особливо це стосується галузевого правового режиму, адже «положення про те, що кожній галузі права відповідає особливий правовий режим, є дуже суттєвим як у науковому, так і в практичному сенсі» [4, с. 17].

У галузевій юридичній літературі підкреслюється, що за першочерговим змістом слово «режим» пов'язане з управлінням, регулюванням, а також наголошується на цілеспрямованому характері режимів. В іншому разі «режим» інтерпретують як «розпорядок справ», як «умови діяльності, роботи, існування чогонебудь» [7, с. 28]. На відповідне вказує також юридична енциклопедія, яка визначає «режим» як встановлений національним законодавством і нормами міжнародного права порядок у суспільних відносинах [8, с. 283].

Постає питання, як інтерпретувалося поняття «правовий режим» у юридичній літературі вченими-правознавцями. Адже дослідження правового режиму як наукової категорії передбачає насамперед дослідження його правової природи, розкриваючи яку, ми тим самим розкриваємо сутність цього явища, його

внутрішнього змісту, який включає у себе єдність усіх елементів як цілісне явище, його властивостей і ознак, а також їхню взаємодію в процесі правового регулювання [9, с. 197].

Так, свого часу Ісаков В. Б., правовий режим висвітлював як соціальний режим деякого об'єкта, закріплений правовими нормами і забезпечений сукупністю юридичних засобів [10, с. 258].

Малько А. В. та Косак А. В. правовий режим визначають як особливий порядок правового регулювання, що виражається у визначеному поєднанні юридичних засобів, створює бажаний соціальний стан, конкретну ступінь сприятливості/несприятливості для задоволення інтересів суб'єктів права [11, с. 9].

Алексєєв С. С. вважає, що правовий режим можна визначити як порядок регулювання, виражений в комплексі правових засобів, що характеризують особливе поєднання взаємодіючих між собою дозволів, заборон, та позитивних зобов'язань, які утворюють особливий напрямок регулювання [12, с. 243].

Таким чином, *правовий режим* – це теоретична категорія юридичної науки, що означає певний набір методів та способів правового регулювання, за допомогою якого встановлюється особливий порядок правового регулювання суспільних відносин, у тому числі й тих, що виникають у зв'язку з володінням, користуванням та розпорядженням майном.

Під правовим режимом майна Венедиктов А. В. розуміє обсяг прав та обов'язків окремих підприємств та органів управління стосовно майна, що закріплене за підприємством, а також порядок використання цього майна та звернення на нього стягнення за зобов'язаннями підприємства [13, с. 381].

Чернишов В. А. акцентує увагу на тому, що правовий режим майна комерційної організації означає існування всередині основних правових форм майнового відокремлення (права власності та похідних речових прав) особливих правил реалізації правомочностей володіння, користування і розпорядження майном в процесі підприємницької діяльності [14, с. 98].

Аналізуючи правовий режим майна, слід навести думку Щербини В. С., який зазначає, що під *правовим режимом майна* суб'єктів господарювання в теорії господарського права розуміють встановлені правовими нормами структуру цього майна, порядок його придбання, використання і вибуття, порядок звернення на нього стягнення кредиторів [15, с. 123].

В науці склалася думка, що *правовий режим військового майна*, як правова категорія, являє собою нормативно закріплений порядок регулювання діяльності органів військового управління по відношенню до майна, що знаходиться у віданні військових організацій, є комплексом правових засобів, що характеризується особливим поєднанням дозволів, заборон та позитивних зобов'язань [16, с. 168].

Поніматченко Ю. А. вказує, що правовий режим майна Збройних Сил України є інструментом забезпечення боєготовності військових формувань [17, с. 70], а Даценко Д. І. висловлює думку, що правовий режим майна військових організацій як метод правового регулювання базується в основному на централізованому, імперативному регулюванні (метод субординації), при якому регулювання зверху донизу здійснюється на владно-імперативних засадах [18, с. 99].

З огляду на це, вважаємо, що правовий режим військового майна визначає: надійність і стабільність відносин, що складаються у сфері регулювання правового режиму майна військових організацій для забезпечення обороноздатності держави; співвідношення методів регулювання з правами посадових осіб, що наділені повноваженнями щодо розпорядження військовим майном; чітку регламентацію поряд з гарантуванням і захищеністю суб'єктивних прав посадових осіб.

Таким чином, враховуючи погляди вчених щодо правового режиму як юридичної категорії, можемо визначити *правовий режим військового майна* як обсяг прав та обов'язків органів військового управління та підпорядкованих підрозділів стосовно майна,

закріпленого за ними, а також порядок його придбання, використання і відчуження.

Список використаних джерел:

1. Беляєва Г.С. Правовий режим в загальнотеоретичному вимірі: монографія. Харків: Юрлітінформ, 2016. 240 с.
2. Загальна теорія держави і права / за ред. В. В. Копейчикова. Київ : ЮрІнком, 1997. 320 с.
3. Хом'яков Д.О., Коропатнік І.М. Правовий режим майна військового призначення. *Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. Серія: Право та державне управління*. 2011. №3. С. 45-50.
4. Настюк В.Я. Адміністративно-правові режими в Україні: монографія. Харків: Право, 2011. 128 с.
5. Мінка Т.П. Органи внутрішніх справ як суб'єкти забезпечення адміністративно-правових режимів: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Дніпроп. у-т внутр. справ. Дніпропетровськ, 2001. 615 с.
6. Гетьманцева Н.Д. Особливості правового регулювання трудових відносин : монографія. Чернівці: Технодрук, 2015. 592 с.
7. Khomjakov D. Legal Guarantees Of The Legal Regime Of Property Of Military Organizations Of The Armed Forces. *Polish journal of science*. 2020. № 2(30). P. 27-31.
8. Юридична енциклопедія: у 6-ти томах / гол. ред. Ю.С. Шемшученко. Київ: Українська Енциклопедія, 1998. Т. 2. 736 с.
9. Вакарюк Л.В. Основні підходи до розуміння поняття «правовий режим». *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 12. С. 196-201.
10. Механізм правового регулювання: підручник / за ред. С.С. Алексєєва. Москва : Юридическая литература, 1987. 448 с.
11. Малько А.В. Правові режими: загальнотеоретичний і галузеві аспекти : монографія. Москва : Юрлітінформ, 2016. 416 с.
12. Алексєєв С.С. Теорія права. Москва : БЕК, 1995. 320 с.
13. Венедиктов А.В. Государственная социалистическая собственность. Киев : Изд-во Акад. наук СССР, 1948. 834 с.
14. Чернишов В.А. Правовий режим уставного капіталу (фонду) комерційних організацій. *Вісник Удмуртського університету*. 2013. Вип. 1. С. 12-18
15. Щербина В. С. Господарське право : підручник. Вид. 6-те, переробл. і допов. Київ : Юрінком Інтер, 2013. 199 с.
16. Шульгін В.В. Конспект лекцій з курсу: «Актуальні питання правового забезпечення військової діяльності» для підготовки слухачів юридичного

профілю навчання за програмою магістрів Військового інституту Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Київ : РВЦ «Військовий інститут», 2008. 364 с.

17. Поніматченко Ю.А. Правове регулювання діяльності Збройних Сил України : підручник. Вінниця : Нова книга, 2002. 256 с.

18. Даценко Д.І. Особливості правового режиму військового майна. *«Розвиток регіону на основі інвестиційно-інноваційних підходів»*: Збірник тез Міжнародної науково-практичної студентської конференції молодих учених і студентів (Херсон, 07 травня 2019 р.) Херсон: ПВНЗ «МУБіП», 2019. С. 97-102

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІЗРАЇЛЬСЬКОЇ ЦИВІЛЬНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

Крістіна Станіславівна СВІРІНА,
*аспірант Науково-дослідного
інституту публічного права*

Після Другої світової війни Україна не стикалася з досвідом дії на її території військово-цивільних адміністрацій. Тому розгляд зарубіжного досвіду функціонування таких адміністрацій, аналіз їх адміністративно-правового статусу та сфер діяльності може не лише дозволити порівняти їх із вітчизняними структурами, але й передбачити можливий розвиток цих органів на стадії звільнення тимчасово окупованих частин Донецької та Луганської областей і анексованої Автономної Республіки Крим.

Серед різних аспектів функціонування внутрішньодержавних військово-цивільних адміністрацій найбільш цікавим прикладом уявляється досвід Ізраїльської цивільної адміністрації (*Israeli Civil Administration*), яка входить до складу підрозділу Міністерства оборони Ізраїлю – *Coordination of Government Activities in the Territories* (COGAT), що можна перекласти як Координатор діяльності уряду на територіях (Іудеї, Самарії та Сектору Газа) [1].

Досвід Ізраїльської цивільної адміністрації, що діє на Західному березі Йордану, для України є, безумовно, цікавим. Проте, існують суттєві відмінності як у причинах утворення, так і умовах діяльності (що, власне, безпосередньо пов'язано із причиною утворення). Так, райони її діяльності – це окупована Ізраїлем арабська територія. Тобто, в основі діяльності Цивільної адміністрації знаходиться, по-перше, необхідність нівелювання міжетнічного конфлікту; по-друге, координація діяльності ізраїльського уряду на територіях Західного Берега, оскільки COGAT є професійним підрозділом Міністерства оборони, який діє для забезпечення безпеки держави за допомогою цивільних. Так, одним із компонентів COGAT є Школа координації і

зв'язку, яка навчає солдатів і командирів підрозділу, зокрема, ісламу, англійській та арабській мовам, культурі та історії регіону. Водночас, до навчання також уходять зміцнення знання івриту, вивчення історії Держави Ізраїль, теорії координації та взаємодії між ізраїльсько-палестинськими сторонами, і досвіду роботи у палестинському секторі. У ході своєї діяльності Цивільна адміністрація сприяє регіональному розвитку співпраці з міжнародними організаціями, координує громадянську діяльність палестинців, зосереджується на економічних питаннях для сприяння палестинській економіці, та, у той же час, допомагає бойовим силам на місцях, щоб отримати більш глибоке розуміння регіону.

В Україні, на відміну від Ізраїлю, на територіях утворення військово-цивільних адміністрацій не існує вираженого міжетнічного та міжконфесійного конфлікту; а їх населення є громадянами України із повним обсягом громадянських прав.

Аналіз зарубіжного досвіду функціонування військово-цивільних адміністрацій дає змогу дійти висновку, що військово-цивільні адміністрації в Україні є достатньо унікальним явищем, як за причинами та умовами свого утворення, так і за своїм складом. У той же час, спільними з аналогічними органами влади інших держав є: тимчасовість; діяльність на території, де місцеві органи державної влади та самоврядування відсутні або самоусунулись від виконання своїх повноважень; їх головними завданнями є забезпечення безпеки і нормалізації життєдіяльності місцевого населення та недопущення гуманітарної катастрофи у регіоні.

Список використаних джерел:

1. Caplan R. International Governance of War-Torn Territories: Rule and Reconstruction. *Oxford Scholarship Online*, 2005. URL: <http://www.oxfordscholarship.com/view/10.1093/0199263450.001.0001/acprof-9780199263455-chapter-5>.

ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ОСОБОВОГО СКЛАДУ ПІДРОЗДІЛІВ СИЛ ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ ДО ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВО-БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ

Олександр Сергійович ПРОКУДІН,
*здобувач Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*
<https://orcid.org/0000-0003-1094-0904>

Здійснення особовим складом підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань із забезпечення внутрішньої безпеки України від протиправних посягань, вимагає особливої підготовки, зокрема тактичної. Тактика є широким поняттям, що використовується в багатьох сферах громадської діяльності та практики. Криміналістами термін «тактика» був запозичений з військової науки тому, що він відповідає змісту практичної діяльності правоохоронних органів і має на меті боротьбу зі злочинністю у її нерозривній єдності, не виділяючи і не протиставляючи негласні оперативно-розшукові заходи гласним (слідчим) діям. Тактика з оперативно-розшуковою діяльністю тісно пов'язана, зокрема з боротьбою, суперництвом, введенням в оману протидіючої сторони для забезпечення власного успіху. Це зумовлює необхідність врахування задумів, намірів, поведінки супротивника, передбачення його вчинків, рішень, заходів. У практиці оперативно-розшукової діяльності відбувається постійна боротьба (психологічна, фізична) між захисниками інтересів держави, суспільства, прав людини та порушниками законів і правил співжиття [1, с.5].

Р.К. Безруких у своєму науковому дослідженні дійшов до висновку, взагалі, тактика є складовою тих видів людської діяльності, суб'єкти яких, виконуючи свої функції, стикаються з фактичним або імовірним опором певних сил (суперників, супротивників, ворогів,

конкурентів тощо) [2]. Тактика виконує функцію запобігання такому опору, його подолання або нейтралізації. Реалізація цього завдання в оперативно-розшуковій діяльності відбувається через конкретні дії оперативних працівників, які є продуктом їх творчої розумової діяльності. Тому ми поділяємо бачення вчених, які до основ оперативно-розшукової тактики зараховують психічні процеси – сприйняття [3, с. 64].

Тактика, зазначають В.Б. Любчик та Д.М. Семелюк має діяльнісну (функціональну) природу. В цьому сенсі, відмічають вчені, тактика є поняттям більш вузьким, ніж поняття організації, яке охоплює як функціональний, так і структурний аспекти. Науковці також зауважують, що поняття «тактика» прийнятне для застосування виключно в межах проведення окремих процесуальних і непроцесуальних дій, заходів (операцій), а поняття «організація» - прийнятне майже до всіх сторін виявлення або розслідування злочинів і в цьому аспекті є більш широким [4, с.24]. Таким чином, підсумовують В.Б. Любчик та Д.М. Семелюк, тактика є складовою частиною функціонального аспекту організації цієї діяльності, який розповсюджується не тільки на сферу проведення окремих дій і заходів, але й на процес управління цією діяльністю в цілому. Організація не зводиться лише до вибору тактичних прийомів і методів, а передбачає розв'язання широкого кола питань з інформаційного забезпечення виявлення та розслідування злочинів, планування, управління силами і засобами, взаємодії суб'єктів виявлення та розслідування злочинів, координації їхніх дій та інше [4, с.24].

З огляду на зазначене вище, а також специфіку виконуваних особовим складом підрозділів сил охорони правопорядку службово-бойових завдань, важливим завданням законодавця є тактична підготовка працівників вказаних суб'єктів. Адже, як свідчить практична діяльність, якщо співробітник правоохоронного органу недостатньо підготовлений із тактичної точки зору, то він фактично не здатний чітко та оперативно виконувати свою роботу, а особливо в екстремальних умовах. В таких випадках частими є помилки в

розстановці сил, організації управління підрозділами, забезпеченні їх взаємодії, а також особистого захисту кожного окремого службовця.

Тактико-спеціальна підготовка, відповідно до точки зору С.М. Банаха, В.Р. Булачека, І.С. Винярчука та Ю.Р. Йосипіва, є складовою частиною загальної професійної підготовки співробітника ОВС і включає в себе комплекс навчальних дисциплін, мета яких – навчання особового складу ОВС вмілим діям в екстремальних ситуаціях, підготовка керівного складу до виконання службово-бойових завдань в умовах надзвичайних обставин у мирний і військовий час, а також тактика несення патрульної служби. Основу тактико-спеціальної підготовки працівника, на переконання вчених, є наступні: 1. Вивчення і розробка тактичних засобів та прийомів дій в екстремальних ситуаціях. 2. Правові підстави та порядок застосування спеціальних засобів. 3. Правові підстави та порядок застосування зброї, бойової і спеціальної техніки. 4. Вивчення бойових порядків, що використовуються при охороні громадського порядку та масових заворушеннях. 5. Використання маневру силами і засобами при проведенні спеціальних операцій, а також оволодіння методикою управління цими силами [5, с.9].

Тактична підготовленість службовців включає такі чотири важливі елементи: 1) тактичні знання – сукупність теоретичних знань щодо тактики виконання службово-бойових завдань, а також їх застосовування на практиці; 2) тактичні уміння - форма прояву теоретичних знань службовців, тобто фактичне застосування їх на практиці. А відтак, уміння є фактичним проявом трансформації знань; 3) тактичні навички – це сукупність кваліфікованих, ефективних та результативних дій особи, що набула певні знання; 4) тактичне мислення – це мислення працівника в екстремальних умовах, можливість застосування знань на практиці.

Таким чином, тактична підготовка – це одна із найдинамічніших сфер навчання особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань із забезпечення внутрішньої безпеки України від протиправних

посягань. Зазначене, перш за все, пов'язано із тим, що сфера забезпечення внутрішньої безпеки є динамічною, а тому вимагає постійного пошуку нових засобів та інструментів, які в своїй діяльності використовують спеціально-уповноважені суб'єкти.

Тож, проведений аналіз дає змогу виокремити наступні ключові особливості тактичної підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань із забезпечення внутрішньої безпеки України від протиправних посягань: розгалуженість системи нормативно-правових актів, норми яких спрямовані на регулювання діяльності із підготовки особового складу сил охорони правопорядку; наявність спеціального набору наукового та практичного інструментарію для підготовки службовців; динамічність сфери забезпечення внутрішньої безпеки, а також активний розвиток злочинності, як внутрішньої, так і міжнародної; існування спеціальної процедури для тактичної підготовки особового складу відповідних підрозділів; орієнтація на взаємодію (наукову та інформаційну) з іншими органами та підрозділами, що реалізують свою діяльність у відповідному напрямку.

Список використаних джерел:

1. Мукоїда Р.В. Оперативно-розшукова тактика : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. С. В. Кузніченка. Одеса: ОДУВС, 2013. 206 с.
2. Руденко М.М. Тактика оперативного опитування у справах про організовану злочинність / М.М. Руденко // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2009. № 21. С. 115–124
3. Безруких Р.К. Проблемы оперативно-розыскной тактики и пути их решения / Р.К. Безруких // Оперативно-розыскная работа: теорет. семинар. М.: 1997. С. 64–66.
4. Любчик В. Б. Семелюк Д. М. Про співвідношення оперативно-розшукової тактики та криміналістичної тактики. Протидія злочинності: проблеми практики та науково-методичне забезпечення / URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2016/3-4/9.pdf>
5. Тактико-спеціальна підготовка працівників ОВС України: навчальний посібник / С.М. Банах, В.Р. Булачек, І.С. Винярчук, Ю.Р. Йосипів та ін. Львів: ЛьвДУВС, 2011. 300 с.

ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ ТА КООРДИНАЦІЇ У СФЕРІ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Василь Іванович ШКІНДЮК,

здобувач Університету сучасних знань

<https://orcid.org/0000-0002-7279-3535>

Аналіз норм чинного законодавства та правозастосовна практика свідчить про те, що взаємодія та координація у сфері правоохоронної діяльності на регіональному рівні потребує комплексного вдосконалення. Втім, перш ніж вирішувати проблеми у вказаній сфері, слід визначитись з їх переліком. Розглянемо основні проблеми, які виділяються в правовій літературі відносно взаємодії та координації у сфері правоохоронної діяльності. О. Дерев'ягін в процесі дослідження взаємодії в сфері кримінального розшуку на території АР Крим виявив недоліки здійснення взаємодії в сфері правоохоронної діяльності: відсутність нормативної бази, що регулює взаємодію на всіх структурних рівнях та за напрямками діяльності підрозділів кримінального розшуку; неузгодженість організаційних структур кримінального розшуку залежно від регіону – курорту та періоду року; відсутність налагодженої системи взаємодії група-підрозділ-відділ-орган-регіональне управління – інші регіони; міжвідомчі бар'єри обміну оперативною інформацією; відсутність методичних рекомендацій зі здійснення взаємодії; недосконалість системи обміну інформацією; недосконалість системи управління взаємодією та відсутність відповідних організаційних структур (мобільні, координаційні групи тощо); відсутність у нормативних актах вимог щодо здійснення взаємодії [1, с. 324]. Слід зазначити, що наразі подібні проблеми залишаються актуальними і для всієї сфери правоохоронної діяльності на регіональному рівні, зокрема нормативно-правового забезпечення взаємодії та координації щодо

різних напрямків правоохоронної діяльності на регіональному рівні, відсутність адміністративно-регульованих вимог стосовно взаємодії в сфері правоохоронної діяльності на регіональному рівні та умов такої взаємодії тощо.

О. Крижановська вказує на недостатньо ефективне використання форм взаємодії та координації правоохоронної діяльності, авторка наголошує на те, що реальне втілення таких форм взаємодії поліції з іншими правоохоронними структурами у практичній діяльності, то вони використовуються нерівномірно. На практиці основними є обмін інформацією та проведення спільних заходів. Рідше створюються спільні слідчо-оперативні групи та видаються спільні накази й інструкції. Невисокий рівень активності такої взаємодії зумовлений низкою факторів, до яких відносяться конкуренція між правоохоронними органами, недовіра та незацікавленість їх працівників у спільній роботі. Все це призводить до того, що їх дії часто не узгоджені й дублюються. Це відбувається внаслідок того, що недостатньо уваги приділяється спільній координації та організації взаємодії, яка не забезпечує злагодженої роботи правоохоронних органів і негативно відбивається на їх результатах [2, с. 80-81].

На думку В. Гриценко, взаємодія і координація на внутрішньому лінійному рівні повинна забезпечуватися за допомогою засобів електронної координації. Законодавство сьогодні не визначає етапи координування діяльності правоохоронних органів, їх негайні дії при виникненні ситуації, що може становити загрозу для національної безпеки, для життя та здоров'я окремої людини [3, с. 118]. Згадане зауваження є надзвичайно актуальним з точки зору війни з державою-терористом та необхідності оптимально-ефективної взаємодії та координації правоохоронних органів як реакції на непередбачувані дії держави-терориста. Подібної думки щодо необхідності посилення використання електронних засобів у координаційній діяльності додержуються й О. Шевченко та Л. Сенченко, які зазначають, що для налагодження координаційної діяльності необхідно широко використовувати

електронні засоби зв'язку, що допоможе налагодити оперативне управління між суб'єктами [4, с. 90].

На основі викладеного можемо виділити такі основні проблеми взаємодії та координації в сфері правоохоронної діяльності, які потребують ефективного вирішення: недостатньо повне нормативно-правове забезпечення взаємодії та координації, відсутність чіткої визначеності цілей, завдань, умов, кола суб'єктів взаємодії та координації; недостатні формулювання процедурних моментів форм взаємодії та координації; відсутність координаційного центру, який би забезпечував організацію зовнішньої та внутрішньої взаємодії в сфері правоохоронної діяльності; дублювання дій правоохоронних органів при здійсненні взаємодії при вирішенні завдань правоохоронного характеру; невикористання всіх можливих форм та методів взаємодії та координації, що відображається на результативності правоохоронної діяльності; недостатньо повне використання сучасних технічних ресурсів для забезпечення оперативної та ефективної взаємодії у сфері правоохоронної діяльності на регіональному рівні; необхідність збільшення фінансування заходів із взаємодії та координації у сфері правоохоронної діяльності; підвищення рівня професійної майстерності працівників правоохоронних органів щодо можливості використання ними існуючих форм та методів як внутрішньої, так і зовнішньої взаємодії в сфері правоохоронної діяльності; недостатнє методологічне забезпечення взаємодії та координації у сфері правоохоронної діяльності; необхідність вдосконалення інформаційного забезпечення взаємодії та координації з урахуванням сучасного стану розвитку технологій.

Список використаних джерел:

1. Дерев'ягін О.О. Шляхи удосконалення взаємодії підрозділів карного розшуку зі структурними підрозділами ОВС та інших правоохоронних органів у сфері запобігання злочинам у курортній місцевості АР Крим. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. № 4. 2011. С. 323-332.

2. Крижановська О. В. Форми реалізації взаємодії національної поліції з органами публічної влади у сфері забезпечення правопорядку. Право та державне управління. № 1. Т. 1. 2020. С. 77-84.

3. Гриценко В.Г. Напрями вдосконалення взаємодії та координації правоохоронних органів як головних суб'єктів правоохоронної системи. Науковий вісник публічного та приватного права. Вип. 4. 2017. С. 116-120.

4. Шевченко О., Сенченко Л. Правові засади координації центральних органів виконавчої влади. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2020. № 5. С. 84-93.

ЩОДО ГЕНЕЗИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ З ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПЛАНУВАННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Назарій Миколайович ТАТАРИН,

*кандидат юридичних наук, фахівець відділу
режимно-секретного та документального
забезпечення Львівського державного
університету внутрішніх справ
<http://orcid.org/0000-0002-3888-2104>*

Розслідування кримінальних правопорушень – це чітко регламентована кримінальним процесуальним законодавством України діяльність уповноважених суб'єктів. При цьому організаційні аспекти їх функціонування досить часто врегульовуються нормативно-правовими актами підзаконного рівня. Тому визначення концептуальних засад організації та планування розслідування кримінальних правопорушень вважається неможливим без з'ясування генези нормативно-правового регулювання вказаної діяльності. Це пов'язано з тим, що, як указує Г. І. Глобенко, «удосконалення інституту досудового розслідування передбачає поряд з процедурними змінами також відповідне реформування органів, що його здійснюють. Тому особливої актуальності набувають питання організації досудового розслідування, визначення місця слідчого апарату в державно-правовому механізмі, стану їх нормативно-правового регулювання в чинному законодавстві. Для надання характеристики нинішнього стану досліджуваної інституції треба зрозуміти характерні для неї традиції й стереотипи, питання становлення та історичного досвіду» [1, с. 50]. У зв'язку з чим за допомогою аналізу етапів становлення та розвитку інституту досудового розслідування в кримінальному процесі України можуть бути визначені основні періоди в нормативно-правовому забезпеченні діяльності з

досудового розслідування кримінальних правопорушень узагалі й організації та планування розслідування зокрема.

У науці кримінального процесу сформувалися різні наукові підходи до визначення історичних проміжків розвитку інституту досудового розслідування. Наприклад, С.М. Стахівський, О.Ю. Татаров зазначають, що інститут досудового розслідування пройшов досить тернистий еволюційний шлях, який умовно можна представити наступним чином: дореволюційний, радянський (1918–1991 р. р.) і сучасний (після набуття Україною незалежності) етапи [2, с. 14; 12, с. 13; 1, с. 51].

П.В. Берназ розглядає процес розвитку досудового розслідування на теренах нашої держави через призму генези інституту суб'єктів здійснення досудового слідства на різних етапах історичного розвитку. Зокрема, науковець виокремлює дев'ять історичних етапів цього процесу, а саме:

1) «перший – етап приватного досудового слідства, який мав місце до княжої доби, коли слідство, суд і виконання вироку здійснювали представники потерпілої сторони»;

2) «другий – етап, коли досудове слідство проводили як приватні особи (потерпіла сторона), так і адміністрація влади за княжих часів»;

3) «початок третього етапу характеризується відділенням досудового слідства від адміністративної влади й пов'язаний з посиленням централізованої державної влади на Русі, до якої входила й значна частина земель сучасної України»;

4) «четвертий етап – це часи Гетьманщини (1648–1722 р. р.), за яких ще збереглося право потерпілої сторони вести досудове слідство, але найчастіше воно покладалося на органи загального управління (Генеральний військовий суд, Генеральну військову канцелярію, Раду генеральної старшини, Раду старшин) або ж на військових посадовців – гетьмана, кошового отамана, військового суддю, полковника, старшину, осавулів, військового довбиша»;

5) «п'ятий етап пов'язаний з виданням Катериною II «Установи для управління губерній» від 7 листопада 1775 року, якими право та

обов'язки розслідування злочинів надавалось тільки поліції, і ця система запрацювала в повному обсязі»;

6) «шостий – етап появи слідчого як уповноваженого проводити досудове розслідування»;

7) «сьомий етап починається після жовтневої революції 1917 року й характеризується різноманітнішими суб'єктами, уповноваженими проводити досудове слідство»;

8) «восьмий – це етап становлення незалежності України та пошуку шляхів удосконалення досудового слідства»;

9) «дев'ятий – це етап кардинальних змін у досудовому слідстві, який почався з прийняттям нового КПК України 2012 року та інших законів, що стосуються досудового слідства, за якими суб'єктами, уповноваженими проводити досудове розслідування в повному обсязі, є: слідчі, керівники органу досудового розслідування, детективи Національного антикорупційного бюро України» [3, с. 154–158].

З вищенаведеного помітно, що в науці зустрічаються різні підходи до виокремлення етапів і стадій еволюції як інституту досудового розслідування, суб'єктів досудового розслідування, так і самого кримінального процесу в Україні. Проте вказане питання не становить предмет нашого дослідження, а його висвітлення є тільки способом розкриття генези нормативно-правового регулювання такого елементу досудового розслідування кримінальних правопорушень як його організація та планування. У зв'язку з чим зазначимо, що для нас науковий інтерес представляє саме період становлення та розвитку інституту досудового розслідування в період незалежності України. Тому не будемо вступати в дискусію з приводу кількості, назв і меж етапів розвитку досудового розслідування до часів проголошення нашою державою незалежності.

Отже, розкривати генезу нормативно-правового регулювання діяльності з організації та планування розслідування кримінальних правопорушень необхідно з урахуванням значимих для становлення та реформування системи досудового розслідування в незалежній

Україні, керуючись особливостями переходу від тоталітарного режиму до демократичного, ринкової трансформації економіки, зміни в системі, функціях і повноваженнях правоохоронних органів, у тому числі пов'язаних з протидією кримінальній протиправній діяльності. Це пояснюється тим, що «з розвитком та удосконаленням інституту досудового слідства розвивались та удосконалювались теоретичні та практичні основи наукової організації праці слідчих» [4, с. 57].

Список використаних джерел:

1. Глобенко Г.І. Досудове розслідування: ретроспективний погляд та шляхи подальшого реформування. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2017. № 4 (80). С. 50–58. URL: <https://journal.lduvs.lg.ua/index.php/journal/article/view/221>.
2. Стахівський С.М. Проблеми реформування кримінально-процесуального законодавства: вибр. твори. Київ: Бізнес Медіа Консалтинг, 2010. 276 с.
3. Берназ П.В. Становлення та розвиток суб'єктів здійснення досудового слідства. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. № 3. С. 154–159.
4. Горелов М.О. Наукова організація праці слідчих: сутність, завдання. Напрямки та шляхи вдосконалення. *Право і Безпека*. 2006. № 5'1. С. 57–61.

Наукове видання
ГАЛУЗЬ ВІЙСЬКОВОГО ПРАВА
У СУЧАСНИХ УМОВАХ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Тези доповідей учасників
Науково-практичного онлайн-семінару
(м. Київ, 11 грудня 2020 року)

Відповідальні за випуск: А. Є. Голубов, М. В. Завальний

Комп'ютерне верстання: М. В. Завальний

Підписано до друку: 25.12.2020 р.

*Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 3,95. Обл.-вид. арк. 4,12.
Тираж 25 прим.*

Науково-дослідний інститут публічної політики і соціальних наук

– інноваційна науково-комунікативна платформа, яка забезпечує поєднання зусиль національної наукової спільноти та здатна сприяти вирішенню наукових, освітніх та організаційних завдань будь-якого рівня складності у галузях психології, соціології, економіки, політології, держави і права задля забезпечення розвитку науковців і освітян України та інших країн, розвитку територіальних громад, українського суспільства та держави.

Запрошуємо Вас долучитися до здійснення широкого спектру діяльності (послуг) інноваційно-наукового характеру :

- ✓ Науково-аналітична (експертна) діяльність та інформаційно-консультаційні послуги з питань науки та освіти
- ✓ Наукометричне та довідково-бібліографічне супроводження наукової діяльності, формування статистичної (соціологічної) та іншої наукової інформації
- ✓ Організаційно-комунікативне та редакційно-видавниче супроводження наукової діяльності, послуги бренд-дизайну (веб-дизайну)
- ✓ Організація (фасилітація) проведення наукових, грантових досліджень і заходів, консультативна, тренінгова діяльність

<https://pp-ss.pro>

